

ЖАСТЫҚ ШАҚ – ЕЛ ЖҮГІН КӨТЕРЕТІН АЛТЫН КЕЗЕҢ

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ,
ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

Аса Қамқор, Ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын! Бүкіл әлемдердің Раббысы болған Алла Тағалаға мақтау-мадақ, Оның соңғы елшісі Мұхаммед Пайғамбарымызға Алланың салауаты мен сәлемі болсын!

«Жас келсе – іске, қарт келсе – асқа» дегендей, қай істе болсын жастардың үлесі үлкен. Олар көптігімен емес, тәуекелшілдігімен, табандылығы және қайсарлығымен мықты. Тарихтың қайсыбір қатпарына көз тастасақ та, жастардың қатысуынсыз іс бітпеген.

Жастық – ең алып күш. Дін мен дәстүріміздің қанаты кеңге жайылып, ғұмыры ұзақ болуы үшін, елдің жағдайы жақсарып, қоғамда тұрақтылық орнауы үшін де жастардың көмегі керек. Өйткені жастар – елдің ертеңі. Жастық шақ – адам баласының қайта айналып келмейтін көктемі болса, бүгінгі жастар – ертеңгі ақыл

айтар аға, ұрпақ тәрбиелейтін дана, елдің ақсақалы мен ақжаулықты анасы. Ал олар даналыққа жетуі үшін қазіргі алтын уақыты арзан нәрсемен өтіп кетпеуі тиіс.

Бүгінгі таңда жастар халықаралық аренада да елеулі және ықпалды күшке айналуда. Жас ұрпақтың әлеуметтік белсенділігі – қоғамдық дамудың маңызды қозғаушы күші. Сондықтан интеллектуал, жан-жақты дамыған ұрпақ тәрбиелеу – жалпыұлттық, мемлекеттік ауқымдағы міндет. Біздің елдегі тұрғындардың үштен бірі – жастар. Ал жас буын өкілдерін жат қылықтардан, бейәдеп іс-әрекеттерден және теріс діни ағымдар-

дың ықпалынан сақтандыру – аса маңызды істің бірі. Қазіргі жаһандану үрдісіне орай жастардың көзқарасы, ойлау ерекшелігі, таным-түсінігі, мәдениеті де өзгеруде.

Демек ел болашағы саналатын жастармен жаңаша тәсілдер арқылы жұмыс істейтін уақыт келді. Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы өскелең ұрпақ өкілдерімен жұмысты жандандыру мақсатында әр саланың білікті мамандарын ортақ мақсатқа жұмылдыратын «Жастар кеңесін» құрды. Бірнеше жылдан бері дін мен дәстүрімізді жастар арасында дәріптеп жүрген Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының Жастар ісі секторы әртүрлі форматтағы іс-шараларды белсенді жас буынның атсалысуымен атқарып келеді.

Құран Кәрімдегі «Кәһф» сүресінде иманын сақтап, үңгірге жасырынған жастардың оқиғасы баяндалады. Осы сүреде: **«Олар иман келтірген жастар еді»** деп сипатталады. Ал адамзаттың асылы, ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Жастардың ең абзалы үлкендерге ұқсағандары, сондай-ақ үлкендердің ең жаманы (ғапылдыққа салынып) жастарға ұқсағандары»**, – деп айтқан. Бұл хадистегі үлкендерге ұқсау дегенді сырт келбетін ұқсатумен шатастырып алмау керек. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бұл өсиеті арқылы жастарды жаман әдеттерден тыйып, даналыққа шақырған.

Қазіргі кезде адамдар, әсіресе, жастар бір-біріне қатты ұқсап барады. Яғни адам көп болғанмен ісі ұқсас, қылығы бірдей болып барады. Бұл – жаһандану процесінің бір көрінісі. Бүкіл әлемді бір смартфонға сыйдырған жаһандану кезеңінде өзіндік болмысымызды сақтап қалу маңызды. Бұл ретте ең алдымен уақытты басқаруды үйренуіміз керек. Күн тәртібін ұйымдастыру мен уақытты тиімді қолдандудың екі ережесі бар. Ол – дұрыс дедлайн, яғни, жұмысты атқарып бітетін шекті мерзім белгілеу және бірнеше жұмысты бір уақытта атқармау.

Кейбір жас буын өкілдері түсінбестіктен ақшаны бірінші орынға қояды. Ақша – ең маңызды құндылық емес. Қаржылық тәуелсіздікке ұмтылу керек, бірақ ақшаны бірінші орынға қою дұрыс емес. Ақшадан да маңызды дүниелер бар. Қаражатың бола тұра, жаныңда сені түсінетін жақын адамың болмаса немесе денсаулығың сыр берсе, өзінді шынайы бай адам деп есептеудің өзі қиын. Мұндайда жазушы Шерхан Мұртаза ағамыздың мына сөзі еске түседі: «Біреулерге Құдай бәрін береді. Байлық та бар, алтын, гауһар, інжу-маржан – бәрі бар.

Бүгінгі таңда жастар халықаралық аренада да елеулі және ықпалды күшке айналуға. Жас ұрпақтың әлеуметтік белсенділігі – қоғамдық дамудың маңызды қозғаушы күші. Сондықтан интеллектуал, жанжақты дамыған ұрпақ тәрбиелеу – жалпыұлттық, мемлекеттік ауқымдағы міндет.

Төрт құбыласы сай. Бірақ иман жоқ. Ең сорлы адам сол». Демек материалдық байлықтан маңызды нәрселерді естен шығармауға тиіспіз.

Жастық шақ – еліктеушілікке бейім уақыт. Бір сәттік ләззат үшін бүкіл өміріңді қор етудің қажеті жоқ. Бұл ретте әділетті әмірші Омар ибн Хаттаб (Алла оған разы болсын): «Харамнан бақыт іздесең, бақыт саған харам болады», – деген екен. Өмір болғаннан кейін ақ пен қара, жақсы мен жаман алма-кезек көз алдыңнан өтіп тұрады. Кейде өзіміздің қателігіміз себепті немесе Алла Тағала мұсылмандардың мәртебесін көтеріп, мол сауапқа кенелуі үшін немесе

өмірге бейімдеп, шыңдау үшін түрлі сынақтар жіберуі мүмкін. Тіпті әділетсіздікке ұшырап, жанымыз қиналып кетуі мүмкін. Мұндай кезде тағдырға риза болып, артық сөз айтпай, табандылық таныту қажет. Сонда ол нәрседен сабақ алып, ары қарай жылжи алсақ, Алланың қалауымен бұдан да биік шыңды бағындырамыз.

Жастарға айтар тағы бір ағалық кеңесім – бәріне ұнауға тырыспау. Өмірде сіз ұнатпайтын немесе сізді жақтырмайтын адамдарды кездестіресіз делік. Бұл – қалыпты жағдай. Өйткені Алла Тағаланың ең сүйікті құлы әрі елшісі Пайғамбарымыз Мұхаммедті (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) де ұнатпайтындар болған. Бұл – сізде қандай да бір кемшілік бар және оны түзету керек деген сөз емес. Ең бастысы, өз қалпыңнан таймай, мақсатқа жету. Өз бетіңмен кетіп, шектен тыс қырсықтыққа да салынба, сізге қымбат адамдардың ғана көңілін табуға тырыс.

Жастарға қажет дағдының бірі – ізденуді тоқтатпау. Тек бір ғана кәсіптің, мамандықтың төңірегінде ғана қалып қоймай, іздене беру керек. Яғни әртүрлі қырыңды ашып, жетістікке жетуге мүмкіндік беретін

дағдыларыңды дамыту және пайдалы кітаптар оқу кез келген ортаға бейімделіп кетуге септігін тигізеді. Бұл әсіресе өміріңнің қиын кезеңінде құтқарып қалатын айрықша қабілетің болуы тиіс.

Жақсы дос табу, жақсы орта таңдау – жастар үшін өте маңызды шешім. Өйткені адам баласы ортасы арқылы өседі, досының себепкерлігімен көптеген жетістіктерге жетеді. Алла жолында дос болудың маңызы жайлы қасиетті кітабымыз Құранда былай делінген: **«Әй, иман келтіргендер! Алладан қорқыңдар және де шыншылдармен бірге болыңдар»** («Тәубе» сүресі, 119-аят). Шыншылдар дегеніміз – мүміндердің арасындағы таңдаулы жандар. Алла Тағала олар туралы былай деген: **«Мүміндердің арасында Аллаға берген уәделерін шындыққа шығарған нағыз ерлер бар»** («Әхзаб» сүресі, 23-аят).

Тағы бір аятта: **«Бір Алланың ғана разылығын қалап, Раббыларына ертелі-кеш дұға жасап, жалбарынатын мүміндермен бірге болуда барынша сабырлы болып табандылық таныт. Қу тіршіліктің сән-салтанатына аңсарың ауып, әлгі адамдардан көз жазып қалма. Бізді еске алмайтындай етіп өзіміз қаперсіз еткен, нәпсінің қалауына ерген әрі бүкіл ісі шектен шыққан әлдекімге ерме»** («Кәһф» сүресі

сүресі, 28-аят) делінген. Бұл аяттан жаман адамға ермеу қажеттігін жақсы түсінеміз.

Жаратқан Жаббар Хақтан уахи түскенде Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жасы қырықта болатын. Ал насихатына еріп, иманға келгендердің басым бөлігі жастар еді. Жалпы дінді насихаттаған кезде де Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жастардың орнын ерекше бағалаған. Бір хадисінде балалығын байсалдылыққа жеңдіріп, ақыл тоқтатып, имандылық жолында ерте есейгендерді ең қайырлы жас деп сипаттайды.

Риуаят бойынша, Омар ибн Хаттаб (Алла оған разы болсын) өзінің халифалығы кезінде қандай да бір қиын мәселе сөз болғанда жастардан арнайы пікір сұрайды екен. Өйткені олардың ойлары жүйрік, зерек болады деп тұжырымдаған.

Жиырмасыншы ғасырдың бас шенінде ерекше белсенділігімен тарих сахнасына шыққан қазақ зиялыларының да басым бөлігі жастар болатын. Олар ғасырлар бойы бодандықта болып келген елдің мешеу жайына жайбарақат қарап отыра алмай, біліммен қаруланып, азаттық үшін күрестерін бастап кетті. Ел-жұртты, оның ішінде жастарды жаңа заманға бейім-

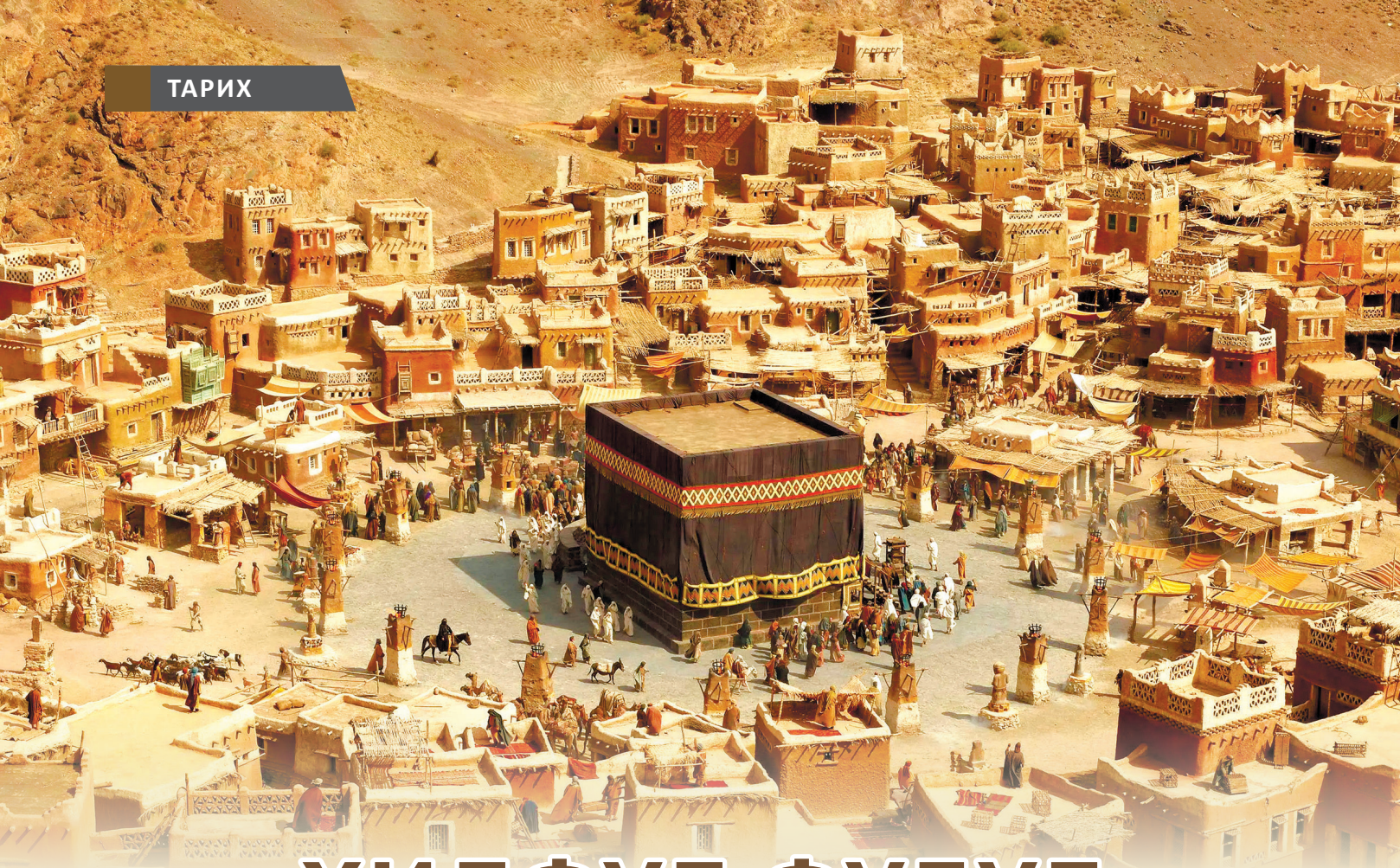
деліп, дербес ел болудың қамын ойлауға шақырды. Нәтижесінде, әр жерде қазақ жастарының ұйымдары құрыла бастады.

Мемлекет басшысы қадірлі Қасым-Жомарт Кемелұлы бір сөзінде: «Біздің қоғам еңбек құндылықтарына деген көзқарасты өзгертуі керек. Жас буынға еңбекті бағалауды, оны абыройлы және абыройлы емес деп бөлмеуді үйреткеніміз жөн. Өкінішке қарай жастарымыз әп-сәтте байып кеткісі келеді. Олардың лотереяға, бәс тігуге және букмекер агенттіктеріне жаппай әуестігінің себебі осында», – деп атап өткен болатын.

Жастық шақ – талайлар қайта айналып барсам деп армандаған, бір минутын болса да қайтарып берсе деп қиялдаған алтын кезең. Ғалымдар жастық шақты тәуліктің сәске уақытына ұқсатады екен. Сәске уақытында күн қаншалықты қызып, жер бетіне шуағын мейлінше төгетіні секілді жастық шақ – тау қопарып, елдің жүгін арқалайтын уақыт. Сондықтан алтын уақытын босқа өткізбей, бойдағы күш пен жігерді елдің игілігіне сарп еткен ғана ұтады, мұратына жетеді.

Алла Тағала жастарымызға иман байлығын нәсіп етіп, еліміз бен жерімізге қызмет ететін өскелең ұрпақтың қатарын арттырғай. Әмин!

«ХИЛФУЛ ФУДУЛ» КЕЛІСІМІ

Ислам діні жақсылық пен тақуалықта адамзат баласына бір-біріне көмектесуге, ал күнә мен жауыздықта бір-біріне жәрдем бермеуге бұйырады. Алла Тағала Құранда: «Жақсылықта және тақуалықта (бір-бірлеріңе) көмектесіңдер. Күнә мен дұшпандық жасауда көмектеспендер», – дейді («Мәида» сүресі, 2-аят).

Қазіргі заманда бізге осы ұстанымды қайта жандандыру аса қажет. Бұл қағида Ислам діні келгеннен кейін ғана емес, одан бұрын араб қоғамында бар болған. Соның жарқын бір мысалы – «Хилфул фудул» келісімі.

Бұл келісім – Исламға дейінгі дәуірдегі маңызды келісімдердің бірі. «Хилфул-Фудул» – «ізгі, ардақты адамдардың анты» дегенді білдіреді. Бұл атау екі себепке байланысты қойылған. Біріншісі, қатысушылар құқық иелеріне (арабша – «фудул») әділетсіздікпен алынған мал-мүлкін қайтаруға ант бергендіктен. Екіншісі, Фадл есімді аттас үш кісі (Фадл ибн Фадала, Фадл ибн Уадаға, Фадл ибн Харис) жиналып, қиянатқа ұшырағандардың құқығын қайтару, әділетсіздікке, зұлымдыққа қарсы келісім жасасқан еді. Сол себепті

бұл келісім тарихта «Фадлдар келісімі» немесе «Хақ пен әділет келісімі» ретінде қалды.

Бұл келісім Мекке шаһарында, «Фижар» соғысынан кейін харам айларының бірі Зулқағда айында жасалған. Ол сол дәуірдегі әділетсіздік пен озбырлыққа қарсы алғаш көтерілген игі бастамалардың бірі саналады. Мақсаты – Меккеде әділетсіздікке ұшыраған, әлсіз бен қорғансыз жандарға араша түсіп, олардың ақысын қайтарып беру, қоғамда әділдік пен теңдікті орнату болатын.

Ардақты Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) пайғамбарлығынан бұрынғы Мекке қоғамы әлеуметтік және моральдық тұрғыдан күйзеліс жағдайында еді. Тек шонжарлар мен байлар сөз айтатын, кедейлер мен жат жұрттықтар әділетке

қол жеткізе алмайтын заман болатын. «Фижар» соғысы деп аталатын ұзаққа созылған тайпалық қақтығыстар Меккедегі тыныштықты бұзып, қоғамдық тәртіп пен сенімсіздікті күшейтті. Ең көп жапа шеккендер – қалаға келген саудагерлер мен әлсіздер еді.

Осы әділетсіздіктің ең жарқын мысалы Йемендегі Зүбәйд тайпасынан келген бір саудагер, Меккеге сауда жасау үшін тауар әкеледі. Оның тауарын Құрайыштың беделді әрі абыройлы адамы Ас ибн Уаил сатып алады, бірақ оған ақысын төлемейді. Осылайша Зүбәйд тайпасынан келген адам Ас ибн Уаил тарапынан Мекке харам аймағында әділетсіздікке ұшырап, оның құқығы тапталады. Саудагер әділдік іздеп, Меккенің беделді ру басшыларына барып көмек сұрайды. Ол басқа жерден келген адам болғандықтан әрі Ас ибн Уаилдің беделінен қорқып, Құрайыштың ықпалды адамдары оған көмектесуден бас тартады.

Сонда әлгі зұлымдық көрген адам, күн шыққанда Әбу Кубайс тауына шығып, Қағба маңында отырған Құрайыштың ру басыларына қарап, өлең айтып, зұлымдыққа ұшырағанын жариялайды. Бұл оқиға Пайғамбарымыздың көкесі Зубайр ибн Абдулмутталибтің намысын оятып, ол дереу әрекетке көшіп: «Мұндай зұлымдыққа жол жоқ!» – деп мәселе көтереді.

Осыған байланысты Құрайыштың бірнеше беделді рулары (Бәну Хашим, Бәну Мутталиб, Әсад ибн Абдул-Узза, Зуһра ибн Киләб, Тәйм ибн Мурра әулеттері) Абдулла ибн Жуданның үйінде жиналып, мынадай келісімге келеді: «Меккеде ешкімге зұлымдық жасалмайды. Егер әлдекімге зұлымдық жасалса, біз бәріміз бірігіп, оның ақысын қайтарып береміз, әділеттілікпен қорғаймыз» – деп анттасады. Осылайша тарихта «Хилфул фудул» деген атаумен қалған әділет жолындағы бұл келісім дүниеге келеді.

Бұл одақ әділеттілікке, жақсылықта қолдау және зұлымдыққа қарсы тұру қағидаттарына негізделген еді. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бұл антқа пайғамбарлықтан бұрын жас кезінде қатысып, мақұлдаған. Тіпті пайғамбарлық келгеннен кейін де бұл келісімді еске алып, былай деген: **«Мен Абдулла ибн Жуданның үйінде сондай бір келісімге қатыстым, ол мен үшін қызыл түйеден де қымбат. Егер Исламда да сондай нәрсеге шақырылсам, міндетті түрде жауап берер едім»**, – деген (Имам Ахмад, №1567).

«Хилфул фудул» келісінде Меккелік тұрғын және сырттан келген адам зұлымдыққа ұшыраса, әділдік

орнағанға дейін жәбірленушінің құқығын бірге қорғауға келісті. Келісімнен кейін «Хилфул фудул» мүшелері Ас ибн Уаилге барып, оның зәбидтік саудагерден алған затын алып, иесіне қайтарып берді.

Бұл оқиғаны тек тарихты еске түсіру үшін емес, оның мән-мағынасынан сабақ алып, адам құқықтарын қорғау үшін бүгінгі күнге бейімдеп пайдалану үшін айту маңызды. Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бұл келісімді жоғары бағалауы – оның исламмен үйлесімді екенін көрсетеді.

Ислам діні келгеннен кейін де «Хилфул фудул» келісімінің рухы сақталып қалды. Құран мен хадистерде әділетке, әлсіздерді қорғауға, зұлымдықпен күресуге зор мән берілді.

Дініміз зұлымға қарсы тұруды, әділетті болуды барлық адамға – дініне, тіліне, ұлтына қарамай міндеттейді.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Мазлұмның (зұлым көргеннің) дұғасынан сақтан. Өйткені, оның дұғасы мен Алла Тағаланың арасында бөгет болмайды»**, – деген (Бұхари, №2448. Мұслим, №19). Тағы бір хадисте: **«Залым болса да, мазлұм болса да, бауырыңа көмектес»**, – дегенде сахаба: **«Зұлымдық көрсе көмектесемін, ал залым болса қалай көмектесем?»**

дегенде, Пайғамбарымыз: **«Оны зұлымдықтан тосу – оған көмектесу»** – деп жауап берген (Бұхари, №2444).

Бүгінде әлемнің түкпір-түкпірінде әділетсіздік, зұлымдық пен кемсітушілік әлі де орын алуда. Осы тұрғыдан алғанда, «Хилфул фудул» келісімі – тек тарихи дерек емес, бүгінгі қоғамға жол көрсететін шамшырақ іспетті. Ол бізге: әділетсіздікке үнсіз қалмауды; әлсіздің жанынан табылуды; қоғамда әділдік пен сенім орнатуға ат салысуды; мейірім мен бірлікке негізделген бейбіт өмір сүрудің маңызын үйретеді.

Қорыта айтқанда, «Хилфул фудул» келісімі адам құқығын қорғауға бағытталған алғашқы тарихи келісімдердің бірі ғана емес, ар-ождан мен әділеттіліктің асқақ үлгісі. Ол бізге әділетсіздікке үнсіз қалмауды, әлсізге жақтасып, мейірім мен бірлікке негізделген қоғам құрудың маңызын еске салып тұрады.

Алла Тағала баршамызға әділет жолында бірге болуды, зұлымдыққа қарсы күресуді және мұқтажға қол ұшын созуды нәсіп етсін!

Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

ШӘКІРТ ӘДЕБІ – РУХАНИ КЕМЕЛДІК КІЛТІ

Адамзат тарихында ілімнің орны айрықша. Қай дәуірді алсақ та, ғылым мен білім – өркениеттің іргетасы, қоғам дамуының негізгі өзегі болған. Дегенмен, білімге деген көзқарас барлық кезеңдерде бірдей бола қойған жоқ: кейбір уақыттарда ілім тек белгілі бір әлеуметтік топтың ғана еншісіне тиіп, қарапайым халық үшін қолжетімсіз болып келді. Осындай әділетсіздік жайлаған кезеңдерде Ислам діні ілімді барша адамзатқа ортақ мұра етіп, оны қасиетті парыз деңгейіне көтерді.

Исламда діни білім – діндарлықты үйрететін құрал ғана емес, ол адамзаттың моральдық-этикалық, рухани және мәдени дамуына ықпал ететін аса маңызды тетік болып есептеледі. Бұл – Ислам өркениетінің рухани іргетасын қалаған негізгі ұстанымдардың бірі.

Құран Кәрімнің алғашқы түскен аяты: **«Оқы! Жаратқан Раббыңның атымен оқы!»** («Ғалақ» сүресі, 1-аят) – білімнің Ислам дініндегі мәртебесін айқындайтын ерекше аят. Алла елшісі Мұхаммед пайғамбар (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын)

білім іздеуді әрбір мұсылман ер мен әйелге парыз еткен. Бұл – Ислам үмметіне жол көрсеткен, олардың рухани деңгейін өсірген ұлы бағдар болды.

Алла Тағала қалам мен жазуға серт беріп, білімнің қоғамдағы ерекше орнын көрсетіп берді. Құранда бұл туралы: **«Қаламға және қалам иелерінің жазғандарына серт!»** («Қалам» сүресі, 1–2-аяттар) – деп баяндайды. Тағы басқа аяттарда да ғалымдардың мәртебесі көтеріліп, ілім арқылы ақиқатқа жетудің маңыздылығы түсіндіріледі.

Ислам діні – надандық пен жалған сенімдердің қараңғылығын сейілтп, білім мен хикметті, өркениет пен танымды әлемге паш еткен ұлы дін. Ол ілім мен ғылым иелерін жоғары қойып, білім алуды әрі оны өмірдің әрбір саласында басшылыққа алуды міндеттеген. Исламдай ғылымға осыншама маңыз берген дін де, дүниелік жүйе де болған емес.

Тарихта білім қарапайым халық үшін тыйым салынып, тек ақсүйектер мен бай-манаптарға ғана тиесілі болған кезеңдерде Ислам діні ілімді ешқашан жасырған емес. Керісінше, оны барлық мұсылманға парыз етті. Бұл жөнінде Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) былай деген:

«Ілім іздеу – әрбір мұсылманға парыз» (Ибн Мәжа); **«Кімде-кім білім жолына түссе, Алла оның жәннатқа апарар жолын жеңілдетеді»** (Мұслим); **«Бір таңды ілім үйренуге арнауың – жүз рәқағат намаз оқудан қайырлы»** (Ибн Абдулбарр).

Тағы бір хадисте Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімде-кім білім іздеп жолға шықса, ол үйіне қайтқанға дейін Алланың жолында болады»**, – деген (Тирмизи).

Сондай-ақ: **«Кімде-кім мешітке таңертең бір жақсылық үйрену немесе өзгеге үйрету мақсатында барса, оның сауабы толық орындалған қажылықпен тең»**, – дейді (Табарани).

«Тіпті Қытай жеріне барып болса да, білім алыңдар», – деген танымал қанатты сөз білім алуда қашықтық

пен қиындықтың кедергі болмауы керектігін үйретеді.

Ілімнің ең үлкен жемісі – адамның дүниеден өткеннен кейін де тоқтамайтын сауапқа айналуы. Білім үйреткен адамның сауабы амал дәптерінде үздіксіз жазылып тұрады. Алайда білім ізденуші адам өз еңбегінің жемісін лайықты түрде көруі үшін ілімді әдеби мен талабына сәйкес үйренуі шарт. Себебі, ілім – тек ақпарат емес, ол жүрек пен рухқа нәр беретін шапағат нұры. Осы тұрғыда шәкіртке тиісті әдептерді төмендегідей үлгімен ұсынамыз:

1. Білім орталарын іздеп, пайдалысын алу және оны қажетіне сай пайдалану. Абдулла ибн Аббас (Алла оған разы болсын) жеткізген хадисте Пайғамбарымыз

(оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Жәннат бақшаларының алдынан өтіп бара жатқанда, одан пайда алып қалыңдар»**, – деді. Сахабалар: «Уа, Алла елшісі, жәннат бақшалары дегеніміз не?» – деп сұрағанда: **«Білім орталары»**, – деп жауап берді (Табарани).

2. Білім алуда шынайы болу, бүкіл уақыт пен күш-жігерді соған арнау. Осы жолда бос сөз, жалқаулық, күнәлі істер мен жаман қылықтардан бойды аулақ ұстау. Құранда Мұса пайғамбардың білімге деген құштарлығы: **«Бірде**

Мұса қасындағы жас қызметшісіне: «Екі теңіздің қосылған жеріне жеткенге дейін тоқтамай жүре беремін, жылдар бойы тынбай жүре беремін», – деген еді» («Кәһф» сүресі, 60-аят) – деп сипатталған.

3. Білімде ықылас танытып, Алланың разылығын

Алла Тағала қалам мен жазуға серт беріп, білімнің қоғамдағы ерекше орнын көрсетіп берді.

Құранда бұл туралы:
«Қаламға және қалам иелерінің жазғандарына серт!»
(«Қалам» сүресі, 1–2-аяттар) – деп баяндайды.

көздеу. Білімді дүние табу немесе атақ-даңқ үшін емес, Алланың разылығы үшін үйрену. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімде-кім Алланың разылығы үшін үйретілуі тиіс болған ілімді дүние пайдасын табу мақсатында үйренсе, ол адам қиямет күні жәннаттың иісін де таппайды»** – деп ескерткен (Әбу Дәуіт).

4. Нәпсіні тәрбиелеу, жүректі тазартып барып ілімге ден қою. Ілім күнәмен былғанған, менмен жүрекке қонса – ол адамға пайданың орнына зиян әкеледі. Араб ақындарының бірі: «Егер ілім тақуалықсыз қадір тапса, Ібіліс ең құрметті болар еді Жаратқанға», – деп жырлаған.

5. Айтыс-тартыстан аулақ болу. Мақтан үшін немесе адамдарды өзіне қарату үшін ілім іздеуден сақтану. Алла Тағала: **«Кітап иелерімен тек ең жақсы жолмен пікірталасқа түсіңдер»**, – деп бұйырды («Анкәбут» сүресі, 46-аят). Абдулла ибн Омардан жеткен хадисте Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кім ілімді ғалымдар алдында мақтану, надандармен тартысу немесе адамдарды өзіне қарату үшін үйренсе, ол – тозақта болады»**, – деген (Ибн Мәжа).

6. Байсалды, төзімді, көркем мінезді болу және үлкен-кішіге құрметпен қарау. Әбу Һұрайра (Алла оған разы болсын) жеткізген хадисте: **«Ілім үйреніңдер! Іліммен бірге сыпайылық пен байыптылықты да үйреніңдер! Ілім үйреткен кісіге кішіпейілдік танытыңдар!»** (Табарани).

7. Дін, дүние және ақырет үшін пайдалы ілімге ұмтылу. Зиянды, күмәнді немесе пайдасыз ілімдерден аулақ болу. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) дұғасында: **«Уа, Алла! Мен пайдасыз білім, қатайған жүрек, тойымсыз нәпсі және қабыл болмайтын дұғадан Өзіңе сиынамын»**, – деп айтатын (Мүслим).

8. Ілімді сенімді, тақуа және білімді ғалымдардан үйрену. Ибн Сирин: «Расында, бұл ілім – дін. Дін-деріңді кімнен алып жатқандарыңа мән беріңдер!» – деп айтқан.

9. Сабырлы болу, жаттау мен қайталауға шыдамдылық таныту. Халифа Омар (Алла оған разы болсын): «Басшы болудан бұрын ілім үйреніңдер», – деп өсиет еткен.

10. Түсінбеген нәрсені ұялмай сұрау. Абдулла ибн Аббас (Алла оған разы болсын): «Сіз бұл ілімге қалай жеттіңіз?» – дегендерге: «Сұрайтын тіл мен ақылды жүрек арқылы», – деп жауап берген. Ғалым Мүжәһид: «Ұялшақ және тәкаппар адам ілім үйрене алмайды», – деген.

11. Ілімді жазып алып, қайта қарап, жүйелеп отыру. Имам Шафиғи:

«Ғылым – аңшы олжасы,

Жазу – оның ноқтасы.

Дәптеріңе түйгенің –

Өмірлік болар жолдасы», – деп өсиет еткен.

Ілім – әрбір мұсылман үшін тек парыз ғана емес, ол – жәннатқа апарар жол, рухани кемелдікке жетелейтін құрал. Сондықтан да шәкірт ілім жолында шынайылық, ықылас және көркем мінезбен жүруі қажет. Бұл – тек білімге емес, өмірге де көркемдік пен нұр сыйлайтын, адамды Жаратушысына жақындататын ұлы сапар.

Хасан АМАНҚҰЛ,

ҚМДБ Діни білім және кадр дайындау бөлімінің меңгерушісі

ЖАСТЫҚ ШАҚ ЖӘНЕ ҚҰЛШЫЛЫҚ

Жастық шақ – адамның күш-қайраты тасыған, тәуекелдер мен ізгі амалдар жасауға берілген керемет кезең. Ол қайтып келмейтін көктем, ағысы өзгермейтін өзен секілді. Осы сәтті жіберіп алмау – әрбір ақылды адамның асыл борышы.

Жастық шақ – адам өмірінің ең бір сындарлы кезеңі. Бұл кезеңде балалықты артта қалдырып, жауапкершілігі мен ауыртпашылығы көп үлкен өмірге қадам басады. Жастық шақтың ең керемет ерекшеліктерінің бірі – рухани тұрғыдан жетілу, жақсылықта жарысу, ізденіс пен білім жолында барынша күш жұмсау.

Адам баласы осы бір кезеңде атын бәйгеге қоспаса, бойына парасат дәнін екпесе – жастық шақтың хақысын бермегені. Қасиетті Құранда бұл жас екі әлсіздіктің ортасындағы қуатты кезең деп суреттеледі. Алла Тағала «Рум» сүресінің 54-аятында былай деген: **«Алла сендерді әу баста тым әлсіз етіп жаратады. Кейін ол әлсіздіктен соң (буындарыңды бекітіп) күш-қуат береді. Содан кейін күш-қуатты кемітіп, қайтадан әлсіз һәм қарт қылады».**

Осы аятқа қатысты тәпсірші ғалымдар: «Алла Тағала сендерді өте әлсіз болмашы тамшыдан жаратты. Белгілі

кезеңдерден кейін тамшы ұйыған қанға айналып, ұйыған қан бір кесек етке айналып, адам кейпіне келіп, әлсіз нәресте күйінде дүниеге келеді. Кейін әлсіз сәби өсе келе буындары қатайып жігіттік шаққа айналады. Жігіттік шақтың дәурені өткеннен кейін біртіндеп әлсіреп, егде адамға, одан кейін шал мен кемпірге, яғни қарттыққа айналады» деген.

Кез келген халықтың болашағын жастарының қай жолда жүргенімен бағалауға болады. Егер жастар ғылым-білім жолында, имандылық жолда, салауатты өмір салтын ұстану жолында болса, онда ол елдің болашағы бар. Егер жастар желік қуып, нәпсі жетегінде азғындыққа жол ашатын болса, ондай елдің болашағы бұлыңғыр болмақ.

«Қайыңның қырық бұтағы болады. Алайда, сол қырық бұтақтың ішіндегі біреуі ғана пайдаға асар түзу таяқ болады, ал қалғандары жәй ғана сапты таяқ пен

қисық таяқ болады» демекші, әрбір Қазақстанның жас жеткіншектері қисық не қиғаш ғұмыр кешпей, түзу әрі берік болып жетілуі, болашаққа нық қадам басуы керек.

Халқымыз «Отызында орда бұзбаған, қырқында қамал алмайды», – деген. Сол үшін жастық шағымызда еліміз, қасиетті дініміз, сүйікті Отанымыз үшін қызмет ету біздің басты мақсатымыз болуы тиіс. Яғни ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) көрсеткен жолмен және де бабалар салған даналықтың ізімен жүріп, өзіміз бен өзгелер үшін жат істерге бой алдырмай, селқостыққа салынбай, ақыл-парасатпен адал еңбек ету бүгінгі әрбір жастың борышы болуы керек.

Ең біріншіден жастардың бойына имандылық құндылықтарын ұялату – аса маңызды іс. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жастайы-нан имандылыққа тәрбиеленген жастар жайында былай деген: *«Қиямет күні ешқандай көлеңке болмаған күні Алла Тағаланың аршысының көлеңкесінде (мейірімінде) болатын жеті адам бар. Соның бірі – жастайынан имандылыққа берілген адам».*

Жастардың діни көзқарасы бойынша дұрыс сенім қалыптастыру да – маңызды мәселенің бірі. Мұсылманның негізгі сенімі – Алланың бар және бір екендігіне, періштелеріне, кітаптарына, пайғамбарларына, ақырет күніне және тағдырдың жақсылығы мен жамандығы Алладан екендігіне илану.

Яғни діни ұстанымның өзінде дұрыс сенімде болуы қажет.

Жас буын өкілдерінің бойына отаншылдық сезімдерді сіңіру керек. Мемлекет басшысы жуырда Қазақстан халқына жолдаған Жолдауында патриотизмнің түпкі мәнін айрықша атап өтті. «Қазіргі көкірегі ояу жас ұрпақ отаншылдық деген сөзді басқаша қабылдайды. Жастардың басым көпшілігі әсіредіншілдікті, әсіреұлтшылдықты қолдамайды. Олар үшін патриотизмнің басты көрсеткіші – жасампаздық пен жаңашылдық. Жастар «Елді сүю дегеніміз – халыққа пайдасы тиетін жаңалық ашу, жаңа іс бастау» деп түсінеді. Олар Қазақстанды дамыған, көркейген мемлекет ретінде көргісі келеді.

Заманауи технологияларды меңгеріп, халқымызды озық ойлы ұлттардың қатарына қосуға талпынады.

Өскелең ұрпақтың бойындағы патриотизм – болашаққа деген шынайы ұмтылыс. Бұл – қоғам санасында болып жатқан өзгерістің айқын көрінісі. Мен мұны толығымен қолдаймын. Жастардың күш-жігеріне, олардың дарыны мен біліміне сенемін.

Қазір жер жүзінде болып жатқан түбегейлі өзгерістерге жастар тез бейімделеді. Соның ішінде жасанды интеллектінің жаңа дәуірдегі орны ерекше. Хәкім Абай «Адамның адамшылығы ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» деп айтқан. Бұл нақыл сөзге Мемлекет басшысы ретінде қосарым: Өркениетті әрі озық елдің

Кез келген халықтың болашағын жастарының қай жолда жүргенімен бағалауға болады. Егер жастар ғылым-білім жолында, имандылық жолда, салауатты өмір салтын ұстану жолында болса, онда ол елдің болашағы бар. Егер жастар желік қуып, нәпсі жетегінде азғындыққа жол ашатын болса, ондай елдің болашағы бұлыңғыр болмақ.

заңы – әділ, билігі – білікті, ал азаматтары саналы және белсенді болары хақ», – деді Президент.

Дінімізде отаншылдық – шынайы мұсылманға тән қасиет. Алла Елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сен мен үшін сондай қымбатсың, сүйіктісің. Егер де тұрғындарың сенен шығармағанда, сенен басқа жерде тұрақтамас едім»**, – деп, Мекке қаласына деген айрықша ықыласы мен сүйіспеншілігін білдірген.

Білім мен өнерді игеру – жастарға тән қасиет. Хадистердің бірінде: **«Білім, даналық – мұсылманның жоғалтқаны, оны қайдан тапса, сол жерден алсын»**, – делінген. Тағы бір хадисте: **«Білімді талап ету – әрбір мұсылманға парыз»**, – делінген. Бұл хадис шариғи һәм зайырлы білім алуды әрбір ер мен әйелге бірдей парыз екенін білдіреді. Сол үшін мұсылманның баласы діни біліммен қоса зайырлы білімге де талаптануы қажет. Сонымен қатар «Жігітке жеті өнер де аз» дегендей, қазіргі заман мұсылмандары тек діни біліммен шектелмей, заманауи технологияны меңгеріп, жан-жақты білімді болуы тиіс.

Жастық шақ – нәпсіге оңай бой алдыратын кезең. Нәпсімен күресу, оны тәрбиелеу – адам баласының екі дүниеде бақытты не бақытсыз болуын айқындайтын негізгі себептердің бірі. Сондықтан нәпсімен күресу дінімізде үлкен жиһад саналады. Ислам тарихында орын алған «Тәбук» шайқасынан кейін, сахабалар сусыз шөл далада шаршап-шалдығып, қарындары аш күйде кері қайтып бара жатқанда Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кіші жиһадтан (жорықтан) үлкен жиһадқа (нәпсімен күресуге) оралдық»**, – деп айтқан.

Қасиетті Құранда: **«Расында нәпсісін тазартқан кісі құтылды. Әлде кім оны кірлетсе, қор болды»** («Шәмс» сүресі, 9,10-аяттар), – делінген. Хасан әл-Басри (Алла оны рақымына алсын): «Жиһадтың ең абзалы – нәпсімен күресу. Жүгендеуге мұқтаж болған нәпсіңнен артық асау жоқ», – деген. Халқымызда «Мықтымын деп мақтанба ақыл білсең, мықты болсаң алдымен нәпсінді жең» деп айтылуы тегін емес. Өйткені нәпсімен күресу үшін адамның бойында үлкен ерік пен жігер керек.

Ізгі ортамен бірге болу – жастар үшін маңызды шешім. Адамның жақсылық атаулыға бой үйретіп, жамандықтан жиренуіне ізгі ортаның әсері өте үлкен. Себебі адам ізгі адамдармен бірге болған сайын бойындағы ізгілік сипаттары оянып, жақсы істерге бейімделеді. Сол секілді жаман ортамен араласса, олардың жаман сипаттары жұғады. Алла Тағала Құранда «Кәһф» сүресінің 28-аятында Пайғамбарымызға (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«(Мұхаммед) таңертең және кешке Раббыларына, Оның разылығын іздеп, жалбарынғандармен бірге өзің де барынша сабырлық таныт. Дүние тіршілігінің сән-салтанатына көңілің ауып, оларды көзіңе де ілме. Сондай-ақ жүрегін Бізді еске алудан қаперсіз еткен, нәпсінің әуесіне ерген және бүкіл ісі шектен шыққан әлде біреулерге бағынба (ерме)»**, – деп Алланы еске алған, Оның разылығын іздеген жандармен бірге болуды бұйырған.

Алла Тағала нәпсісін тізгіндеген, білім мен ғылымға құштар, жамандықтан алыс жасампаз жастардың қатарын арттырғай. Әумин!

Естай АЙТУҒАНҰЛЫ,
Қарағанды облысының бас имамы

ЖАСТАР ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ МАНИПУЛЯЦИЯ (СЫНИ ОЙЛАУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ)

Қазіргі жаһандану дәуірінде ақпарат көздері адам өмірінің барлық саласын қамтып отыр. Әсіресе жастардың негізгі ақпарат көзі – интернет пен әлеуметтік желілер. Бұл олардың дүниетанымын кеңейтіп, білім көкжиегін ашқанымен, жалған ақпарат пен түрлі манипуляциялардың ықпалына оңай түсуіне де жол ашып отыр. Жастар – қоғамның ең белсенді әрі эмоцияға берілгіш бөлігі болғандықтан, ақпараттық манипуляция ең алдымен соларға бағытталатыны белгілі. Сондықтан сыни ойлау қабілетін дамыту – бүгінгі жастар үшін ең өзекті қажеттіліктердің бірі деп ойлаймын.

Ақпараттық манипуляция – адамның ойын, санасын және іс-әрекетін жасырын түрде бақылап, белгілі бір бағытқа бұру. Цифрлық технологиялар дамыған заманда ол бұрынғыдан да кең таралып, түрлі формада көрініс табуда. Жастар көбіне жалған жаңалықтарға сеніп, эмоцияға әсер ететін бейнелерді бөлісіп, ойланбастан пікір білдіреді. Кейбір жағдайда радикалды ағымдардың бұрмаланған уағыздары мен жалған уәделеріне еріп, өзіне де, қоғамға да

зиян келтіріп алуы мүмкін. Сонымен қатар жасырын жарнамалар, біржақты ақпараттар мен бұрмаланған статистика да жастардың санасына әсер етіп, олардың шынайы дүниетанымына кедергі келтіреді.

Манипуляциялық ақпараттың жастарға әсері көзге бірден байқалмайды, бірақ оның салдары ұзақ мерзімде өте ауыр болуы ықтимал. Жалған деректерге сенген жас буын өзінің құндылықтарын жоғалтып, бөтен идеалдарға еліктей бастайды. Олар дін мен

дәстүрге күмәнмен қарап, өз болмысынан алыстап кетуі мүмкін. Ақпараттық манипуляция жастардың психологиялық жағдайына да зиян тигізеді: үрей, сенімсіздік, күдікшілдік пен агрессия күшейеді. Уақыт өте келе мұндай жағдай қоғамдағы әлеуметтік тұрақсыздыққа, ұлттық бірегейліктің әлсіреуіне және тіпті елдің қауіпсіздігіне қатер төндіруі ықтимал.

Жалған ақпаратты тарату – тек бүгінгі заманда ғана емес, бұрыннан бар құбылыс. Тарихқа көз жүгіртсек, талай соғыстардың, халық арасындағы іріткілердің басталуына өсек-аяң мен жалған сөз себеп болғанын көреміз. Бұрын қауесет ауыздан-ауызға тарап, бір ауылға жеткенше көп уақыт кететін. Ал қазіргі цифрлық дәуірде бір адамның ойдан шығарған жалған пікірі әлеуметтік желі арқылы миллиондаған жасқа санаулы минуттарда жетіп үлгереді. Яғни, бұрын қауесет кішігірім топты шатастырса, қазір ол тұтас қоғамды адастыра алады. Бұл – жастар үшін өте үлкен сын болып тұр деуге болады.

Pew Research Center жүргізген зерттеу сауалнамасына сәйкес, жастардың 60 пайыздан астамы жаңалықты ең алдымен әлеуметтік желіден алады екен. Алайда олардың жартысына жуығы дереккөздің сенімділігін тексермейді. Бұл көрсеткіш ақпаратты ой сүзгісінен өткізу мәдениетінің әлі де әлсіз екенін аңғартып тұрғандай.

Жалған сөзге ермеу – біздің дәстүріміздің де түп қазығы. Қазақ халқы «Өтірік өрге басқызбас», «Өсек өрттен де қауіпті» қанатты сөздерде бекер айтпаған. Бабаларымыз шындыққа жүгініп, сөздің салмағын бағалауды тәрбиенің өзегі еткен. Демек, бүгінгі жастар үшін жалған ақпаратқа ермей, әрбір деректі ақыл таразысынан өткізу – ата-бабамыздың аманатына адалдықтың бір көрінісі десек, артық айтқан болмаймыз.

Ақпаратты қабылдауда ежелден қолданылып келген қарапайым қағидаларды естен шығармау маңызды. Соның бірі – «Үш сүзгі қағидасы». Ол кез келген сөзді немесе хабарды таратпас бұрын адам өзіне үш сұрақ қоюға шақырады: Бұл шын ба? Пайдалы ма? Ізгілікке шақыра ма? Егер осы сұрақтардың біріне де жауап таба алмасақ, ондай ақпаратты айтуға да болмайды,

тарату да ұсынылмайды. Бұл қағида қазіргі әлеуметтік желілер дәуірінде жастарға аса қажет рухани бағдар бола алатын секілді.

Жалған ақпараттың ықпалынан сақтанудың ең сенімді жолы – сыни ойлау қабілеті. Бұл қабілет жастарға кез келген дерекке бей-жай қарамай, оны саралап, мәнін түсінуге мүмкіндік береді. Сыни ойлай білетін адам ақпаратты бір дереккөзден ғана алмайды, түрлі мәліметті салыстырады және шынайылығына көз жеткізбей тұрып оны басқаларға бөліспейді. Ол әрбір мәліметке қатысты «Бұл ақпарат кімнің мүддесіне пайдалы?», «Ол не үшін жарияланды?», «Оның рас екеніне қандай дәлел бар?» деген сұрақтар қоя біледі. Ең бастысы, эмоцияға берілмей, суық ақылмен қабылдауға тырысады.

Құран Кәрімде: «Сонда сендер оны тілдеріңмен таратып, ауыздарыңмен өздерің еш білмейтін нәрсені айттыңдар да, оны жеңіл деп есептедіңдер, ал ол – Алланың алдында аса зор (күнә)» («Нұр» сүресі, 15-аят) делінген. Бұл аят бізге – әрбір мұсылман жалған ақпаратты таратуға емес, шындықты іздеуге ұмтылуы тиіс екендігін айтуда.

Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадисінде де: «*Пендеге естіген нәрсенінің барлығын айта беру, өтірік үшін жетіп жатыр*» деп ескертіледі. Бұл да сыни ойлау мен ақпаратты сүзгіден өткізудің маңыздылығын көрсетуде.

Ақпараттық манипуляция – бүгінгі қоғамдағы ең қауіпті сынақтардың бірі. Жастар жалған ақпараттың құрбанына айналмауы үшін олардың білімді, парасатты, рухани тұрғыдан берік және сыни ойлай алатын тұлға болып қалыптасуы маңызды. Ақпаратты саралай білетін, эмоцияға берілмейтін, әр деректі шынайылық тұрғысынан тексеретін жастар ғана өз болашағын да, елдің болашағын да қауіптен қорғай алады.

Сыни ойлауды меңгерген иманды жастар – ұлттық тұрақтылықтың кепілі, рухани тәуелсіздіктің тірегі. Олар жалғанға емес, ақиқатқа сүйеніп әрекет етсе, ел болашағы да жарқын болмақ.

Нұрсұлтан АҚЖОЛ,
ҚМДБ Ақпарат және қоғаммен байланыс
бөлімінің меңгерушісі

ЖАСТЫҚ ШАҚТЫҢ ҚАДІРІН БІЛ!

Адам өмірінің әрбір кезеңі өзіндік ерекшелігімен қымбат екенін баршамыз білеміз. Бірақ соның ішінде жастық шақ – қайтып келмейтін, қайтарылмайтын алтын дәурен екенін ұмытып кетіп жатамыз. Бұл кезде дене қуаты мол, ой сергек, жүрек арманға толы болады. Ислам діні осы уақыттың қадірін ерекше атап, жастық шақты дұрыс жолда өткізуді мұсылманға үлкен аманат ретінде жүктейді.

Мысалы Алла Тағала Құранда уақыттың қадірін ескертіп: **«Заманаға серт! Адам баласы сөзсіз зиянда. Бірақ иман келтіріп, ізгі амал жасағандар, бір-біріне ақиқатты және сабырды өсиет еткендер – зияннан құтылғандар»** («Аср» сүресі). Бұл сүренің бір мағынасы жастық шақта бос жүрістің, мақсатсыз уақыт өткізудің ақыр соңында өкінішке әкелетінін білдіреді.

Ардақты Пайғамбарымыз да (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадисінде былай деген: **«Қиямет күні адам төрт нәрседен сұралмайынша орнынан қозғалмайды: өмірін қайда жұмсағанынан, жастық шағын қалай өткізгенінен, мал-дүниесін қайдан тауып, қайда жұмсағанынан, білгенімен не істегенінен»** (Тирмизи). Осы хадистен түсінетініміз Алланың алдында әрбір адам өзінің өмірін және жастық шағын қайда сарп еткенінен сұралады.

Жастық шақ – біз үшін сынақ пен мүмкіндік, себебі жас кезде нәпсі қалауы күшейеді, түрлі қызықтар

көп болады. Бұл – үлкен сынақ. Көзді, жүректі, ойды харамнан сақтай білу – ең үлкен жеңіс. Бір хадисте Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Алланың саясында болатын жеті топтың бірі – Раббысына құлшылық етіп өскен жас»** деген (Бұхари, Мұслим). Яғни жастайынан намазға берілген, харамнан аулақ жүрген жастар қияметте Алланың ерекше мейіріміне бөленеді.

Енді жастық шақты қадірлеудің жолдарын қарастырып көрейік. Алғашқысы намазға берік болу – иманды нығайтады. Ілім іздеу – дүние және дін ғылымын меңгеру. Жақсы достар таңдау – досыңа қарап, кісі танылатынын ұмытпау. Уақытты бағалау – әрбір сағатты пайдалы іспен өткізу. Ата-анаға қызмет, Алланың разылығы – ата-ананың разылығында екенін білу. Қоғамға пайда тигізу – мұқтажға көмектесу, адал еңбек ету. Аталғандардың барлығы жастық шақтың сапалы өтуіне таптырмас құрал болады деп ойлаймын.

Жастық шақ – адам өміріндегі ең бағалы әрі жауапты кезең. Бұл уақытты босқа өткізу – тек дүниеде ғана емес, ақыретте де өкінішке апарады. Алланың берген қуатын, уақытын, денсаулығын құлшылыққа, ізгілікке, білімге, қоғамға пайда тигізуге жұмсаған жас – нағыз бақытты адам.

Жастар – кез келген халықтың тірегі. Егер олар иманды, білімді болса, қоғам өркендейді. Мысалы, Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сахабаларының көбі жас болған: Әбу Бәкір (Алла оған разы болсын) – алғашқы иман келтіргендердің бірі. Әли ибн Әбу Тәліп (Алла оған разы болсын) – Пайғамбардың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жас серігі, алғашқы жас мұсылман. Мұса ибн Умайр (Алла оған разы болсын) – Исламды Меккеден Мәдинаға таратқан жас сахаба. Осман ибн Аффан мен Омар ибн Хаттаб (екеуіне де Алла разы болсын) – жастық шағын Ислам жолына арнаған ардақты сахабалар.

Кезінде ғұламалар неге Меккеде емес Мәдинада Ислам діні кең таралып, өрісі кеңейді деген сұрақтарға жауап іздеген. Ғұламаларымыздың айтуынша, Меккеде ата-бабасының жолын ұстанатын қарттар көп болған, ал Мәдинада жас буындар көп болғаны себепті Ислам діні тез таралып, жылдам орныққан екен. Осы оқиғаға мысал ретінде Құранда Алла Тағала жастардың үлгісін жиі айтады. Мысалы,

«Кәһф» сүресінде иманын сақтап, пұтқа табынудан бас тартқан жастардың оқиғасы баяндалады. Бұл олардың иман үшін күрескенін және Алла алдындағы мәртебесін көрсетеді.

Қорытындылай келе, Аллаға шүкір бүгінде Орал қаласында ғана емес, еліміздің барлық өңірінде қаншама жастар оқу-білімге ұмтылып, уақытын пайдалы іске арнап жүр. Мысалы жоғары оқу орындарында оқып жүрген жастардың көбі ғылым-білім жолына түсіп, елдің болашағына қызмет етуге дайындалуда. Бұл – жастық шақтың қадірін білгеннің айғағы. Сонымен қатар әр өңірдің мешіттерінде жастардың Құран үйреніп, намазға ден қоюы да – имандылыққа ұмтылған жас буынның көрінісі. Осындай жастар ертең ата-анаға да, елге де сүйеніш болады деген үміттеміз.

Сондықтан жастық шақтың қадірін білу тек жеке өмірдің емес, бүтін елдің тағдырына әсер ететін үлкен іс екенін ұмытпайық. Бүгінгі әрбір жас сол сөздің мәнін түсініп, уақытын зая кетірмей, ертеңгі күні өкінбейтіндей өмір сүруі тиіс. Жастықта істеген ізгі іс – қарттыққа сүйеніш, ақыретте құтқарушы болады. Алла әрбір жастың уақытын пайдалы жолға арнағандардың қатарына қоссын. Әмин!

Самат ҚАНАТҚАЛИҰЛЫ,
Батыс Қазақстан облысының бас имамы

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын):
«Алланың саясында болатын жеті топтың бірі – Раббысына құлшылық етіп өскен жас» деген (Бұхари, Мұслим). Яғни жастайынан намазға берілген, харамнан аулақ жүрген жастар қияметте Алланың ерекше мейіріміне бөленеді.

Бағыжан КҮЗЕКБАЙ,
ҚМДБ Жастар ісі секторының меңгерушісі:

ДІН ҚЫЗМЕТІНДЕ ЖАСТАРДЫҢ ОРНЫ БӨЛЕК

– Сұхбатымызды Жастар ісі секторының негізгі жұмыс бағыты мен мақсат-міндеті қандай деген сұрақтан бастасақ...

– Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы әрқашан жастар ісіне аса маңызбен мән беріп келеді. Өз кезегінде ҚМДБ Жастар іс секторы насихат және діни сауаттылық, қоғамдық және қайырымдылық, спорт және салауатты өмір салты бағыттары бойынша еліміздің республикалық маңызы бар қалалар мен өңірлердегі мешіттерімізде жастар ісіне жауапты білікті мамандарымыз жылдық жоспарға сәйкес қызмет атқаруда. Алла Тағала қасиетті Құран Кәрімде: «Сендер адамдарды жақсылыққа шақырып, жаман-

дықтан тыю үшін жіберілген ең қайырлы үмбет-сіндер», – деген. Асыл дінімізде 40 парыздың бірі жақсылыққа шақырып, жамандықтан тыю болса, Жастар ісі секторының жұмыс бағдары қоғамға ізгілікті жаю, жастар арасында адами құндылықтарды дәріптеп, жат әдеттерден аулақ болуға үндеу.

Жастар – кез келген ұлт пен мемлекеттің болашағы мен кемел келешегінің кепілі. Қазақ халқы ежелден ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән берген. «Ақыл жастан, асыл тастан» деген мақал – соның дәлелі. Ислам дініміз де жас буынның тәрбиесіне, білім алуына, ар-ожданын таза ұстауына баса назар аударады. Осы орайда сектордың ұйытқы болуымен республика бойынша «Бір айда – бір кітап» секілді кітап оқу акциялары өтіп келеді. Халқымыздың бас ақыны Абай Құнанбайұлының 180 жылдығына орай «Абай оқуларын» ұйымдастырдық. Елордада «Жастар – руханият шамшырағы» II республикалық Жастар форумы өтіп, жастар арасында ұйымдастырылған «DINtellect» интеллектуалды білім сайысы көптің ықыласына бөленді. «Жас келсе, іске» демекші, Діни басқарманың кез келген ауқымды іс-шарасының жүзеге асуына жас мамандардың үлесі көп. Мүфтият жастары, сектордың өңірлердегі жас мамандары қасиетті Рамазан айы, ораза, Құрбан айт күндері сынды айтулы діни мерекелерде әрдайым белсенді қызмет атқарады.

Сондай-ақ қоғамдық бағыт бойынша «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» деген ұранмен мұқтаж отбасыларға қайырымдылық жасалды. «Жалынды жастар, жұмылайық!» атты жастармен әр түрлі форматта кездесулер өтті. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлының бастамасын қолдау мақсатында «Таза Қазақстан» республикалық экологиялық акциясы жарияланды, Дүниежүзілік тазалық күніне орай «Таза әлем» жобасы аясында аясында тазалық жұмыстары жасалды. Бұлардың бәрінде де негізгі күш жастарда екенін ерекше атай кеткен жөн.

– Мешіт жамағатының дені жастар деп жатамыз. Олар мешітке тек намаз оқу үшін бара ма?

– Иә, бүгінде еліміздегі көптеген мешіттерде жамағаттың басым бөлігін жастар құрап отырғаны рас. Бұл – көңілге қуаныш ұялататын жақсы көрініс. Себебі, жастардың мешітке келуі – елдің рухани тірегінің нығайғанын, дін мен дәстүрдің сабақтастығы жалғасып жатқанын білдіреді. Бірақ олар мешітке тек намаз оқу үшін келеді дей алмаймын. Өйткені заман ағымы өзгеріп, стереотиптер бұзылып жатқан уақыттамыз. Мешіттер бұрынғыдай құлшылық орны ғана емес, жаста, жасамыс та, жас отбасылар бала-шағасымен жиі бас сұғатын мекенге айналды. Сәулетті, зәулім мешіттер қатарының артуы олардың қаланың көркі, маңызды бөлігі болуына алып келді. Бұрынғы дәуірлерде де негізінен мешіт құлшылық орны ғана емес, білім мен мәдениеттің, руханияттың ордасы болатын.

Қазіргі мешітке келуші жастардың өзі жан-жақты. Мешіттерден рухани һәм адами ортасы қалыптасқан жастарды көп байқаймыз. Уақытын ойын-сауыққа емес, Құран үйренуге, хадис оқуға, ақида мен фикһ негіздерін меңгеруге, дұрыс діни түсінік алуға жұмсаған жастарға қарап сүйсінесің.

Мешіттердегі имамдардың дәрістері, сауат ашу курстары, ұстаздармен сұхбаттар – жастар үшін үлкен мүмкіндік. Бүгінде жастарымыз мешіттен жанашыр дос, адал орта, сенімді кеңес іздейді. Мешіт жамағаты – көбінесе тәртіпті, иманды, жауапкершілігі мол азаматтар. Жастар осындай ортада жүріп, өздерін рухани тұрғыда тәрбиелейді. Қайырымдылыққа, волонтерлікке бейім жастар мешіт арқылы мұқтаж

жандарға көмектесуге, түрлі әлеуметтік жобаларға атсалысуға ниетті. Сондай-ақ мешітті ішкі күйзелістен арылу, жан тыныштығын табу, Алламен байланысын нығайту үшін паналайды. Қоғамның кейбір келеңсіз у-шуы, өмірдің қысымы шаршатқан кезде мешіт – рухани тыныс алатын орынға айналады.

Кәсіптік және өмірлік кеңес алу үшін де келеді. Имамдар мен ұстаздар – тек діни сауатты адамдар ғана емес, сонымен қатар психологиялық, отбасылық, кәсіптік кеңес бере алатын рухани тұлғалар. Жастар кейде ата-анасына айта алмаған мәселесін имамға бөлісіп, жол табуға тырысады.

Сондықтан мешітке келетін жастар тек намазбен шектеліп отырған жоқ. Олар мешітті өздерінің рухани орталығына, адами қалыптасу мектебіне, сенімді тірегіне айналдырып отыр.

– Мешітке жанашыр жастар көп пе?

– Бүгінде мешітке жәй ғана келіп қоймай, мешіт жұмысына, дін ісіне жанашыр, рухани ордаларға бет бұрған жастардың да қатары көбейіп келеді. Бұған дейін айтқанымдай, Діни басқарма мен мешіттеріміз ұйымдастыратын әрбір игі шараға жастар белсене қатысады. Бұл – үміт пен қуаныш ұялататын жақсы нышан. Бұрын мешіт десе, тек үлкен кісілердің орны сияқты қабылданатын болса, қазір жастың да, баланың да, тіпті заманауи білім алып жүрген жоғары оқу орындарының студенттерінің де мешіттен табылып жүргенін жиі көреміз. Бұл қоғамның дінге деген көзқарасының өзгергенінің, сондай-ақ мешіттердің жастарға жақындай түскенінің белгісі. Қазіргі таңда

«ИСЛАМ ЖӘНЕ ДӘСТҮР ҚҰНДЫЛЫҒЫ» ЖЫЛЫ АЯСЫНДА «ЖАСТАР – РУХАНИЯТ ШАМШЫРАҒЫ»

ҚМДБ-ның ұйымдастыруымен көптеген мешіттерде жастарға арналған дәрістер, рухани кештер, кітап оқу үйірмелері, спорттық турнирлер, еріктілер қозғалысы, қайырымдылық шаралары өткізіліп келеді. Жастар мешітке тек діни парызын өтеу үшін емес, өмірлік жол табу үшін де келеді. Бұл – өте қуантарлық жағдай. Себебі, жүрегіне иман ұялаған жас жат ағымға да, жаман әдетке де бой алдырмайды. Ондай жас – ата-анасына мейірімді, Отанға адал, қоғамға пайдалы азаматқа айналады.

Дегенмен, мойындау керек, әлі де болса мешіттен алшақ жүрген, дінді дұрыс түсінбей жүрген жастар да бар. Бұл енді біздің рухани қызметімізді одан әрі күшейту керектігін көрсетеді. Жастарға қолжетімді тілмен, мейіріммен, даналықпен насихат айту – дін қызметкерлерінің де, жалпы қоғамның да ортақ міндеті.

– ҚМДБ жанынан құрылған Жастар кеңесінің құрамында кімдер бар? Кеңес жұмысы қалай жүргізіледі?

– 2024 жылдың 20 ақпанында ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти Наурызбай қажы Тағанұлының бастамасымен мүфтият жанынан Жастар кеңесі құрылды. Кеңестің алғашқы отырысы Алматы қаласында өтіп, түрлі саланың танымал өкілдері қатысты және ұсыныс-пікірлерін білдірді. Сонымен қатар жас буын өкілдерін жат әдеттерден сақтандыру бағытындағы ойларын бөлісті.

«ҚМДБ Жастар кеңесі» ережесінде көрсетілгендей, кеңес мүфтият жанындағы консультативтік-кеңесші ұйым болып саналады және жастар ісіне қатысты жұмыстарды жетілдіру бойынша ұсыныстарды тұжырымдау мақсатында құрылады. Кеңестің негізгі міндеті – ҚР жастар ісі саласындағы жұмыстарды жетілдіру мәселелері бойынша ұсыныстар мен ұсынымдарды әзірлеу. Сондай-ақ Жастар кеңесі

рухани-ағартушылық және ақпараттық сүйемелдеу бағытында жұмыс атқарады. Құрамында дін қызметкерлері, қоғаммен байланыс өкілдері, блогер, полиглот, спортшы, заңгер, жас кәсіпкер, ақын, өнер саласы мен пәтуа маманы да бар. Кеңестің жұмысы жоспарлы түрде жүргізіледі. Біз жылына бірнеше рет бас қосып, алда атқарылатын жобаларды пысықтаймыз. Сонымен қатар, аймақтардағы жастар ісінің жұмысын үйлестіріп, мониторинг жүргізіп отырамыз. Жастар кеңесі – жас буынның мәселесін тек діни емес, әлеуметтік-психологиялық, құқықтық тұрғыдан да шешуге мүдделі алаң.

– Жастар ісі секторының алда атқарар ауқымды қандай жобалары бар?

– ҚМДБ Жастар ісі секторы ел болашағы саналатын жас буынның рухани, имани және ұлттық тәрбиесін нығайту жолында бірқатар ауқымды жобаларды қолға алып отыр. Жыл басында Бас мүфти Наурызбай қажы Тағанұлы өзінің бағдарлық баяндамасында жастар тәрбиесіне ерекше назар аударып, «Жастардың әдеби мен мәдениеті» құжатын дайындау қажеттігін атап өтті. Бұл құжат қазіргі қоғамда жиі кездесетін жат қылықтар мен бейәдеп әрекеттердің алдын алып, жастарға рухани бағдар болуға бағытталған. Қазіргі таңда құжат мазмұны пысықталып, дайындалу үстінде. Биыл үшінші рет «Жастар – руханият шамшырағы» республикалық форумы – еліміздің түкпір-түкпірінен жиналған жас мұсылмандардың басын қосатын, тәжірибе алмасатын, рухани серпіліс алаңы. Форум аясында діни, мәдени, ұлттық бағыттағы семинарлар, мотивациялық дәрістер мен шеберлік сағаттары ұйымдастырылады. «Бір айда бір кітап оқы» жобасы және «Körkem söz» оқырмандар клубы. Мешіт жамағаты арасында кітап оқуды насихаттау мақсатында іске асырылатын бұл жоба жастардың ой-өрісін, тілдік мәдениетін және рухани танымын дамытуға бағытталған. «Körkem söz»

оқырмандар үйірмесі аясында «Мүфтият» баспасының діни еңбектері, шариғат ілімдері, сондай-ақ қазақ әдеби классикасы оқылып, талқыланады. Бұл – мешіт жанындағы жастардың мәдени ортасын байытуға ықпал ететін тың бастама.

– Кешегі Мағжан сенген жастар секілді қазір «Бағыжан сенетін» жастардың бойынан қандай қасиет табылуы тиіс деп ойлайсыз?

– Мағжан Жұмабайұлы «Мен жастарға сенемін» деп ұлт үмітін жастарға артты. Ол сенген жас – Отан үшін отқа түсуге дайын, жүрегі сенімге толы, рухы биік, дініне берік, ар-намысын бәрінен биік қойған жас болатын. Енді арада бір ғасыр өтсе де, заман басқа, талап басқа болса да, сол сенім жүгін арқалар жаңа буын керек. Бүгінгі таңда, егер мен Бағыжан болып, өз замандас жастарыма сенім артсам, олардан мынадай қасиеттерді көруді қалар едім: Біріншіден, имандылық. Қанша жерден технология дамып, қоғам өзгерсе де, жүректе Аллаға деген сенім мен жауапкершілік болмаса, адам адамдығын жоғалтады. Иман – адамның ішкі темірқазығы. Ол жасты тура жолдан тайдырмайды, арсыздықтан сақтайды, елге де, ерге де қызмет етуді парыз санайды.

Екіншіден, отаншылдық пен ұлттық сана. Қазіргі жастар – жаһандану дәуірінің өкілдері. Бірақ қай елдің жастары өз тіліне, діліне, дініне, мәдениетіне, тарихына ие болса – сол елдің болашағы баянды болады. Ұялы телефонында шетелдің жаңалығын көрсе де, жүрегінің төрінде Абай мен Мағжанның, Әбу Насыр әл-Фараби мен Ясауидің сөзін ұстаған жастар көп болса екен деймін. Үшіншіден, еңбек-қорлық пен білімге құштарлық. Ислам діні де, қазақтың қайраткер тұлғалары да бос сөзден емес,

нақты істен нәтиже күтті. Дүниелік те, діни де білімді қатар игеруге тырысатын кезеңдеміз. Жалқаулық жас адамға жараспайды, еңбекке ерте бастан бейімделу керек. Төртіншіден, әдеп пен көркем мінез. Жастар – қоғамның айнасы. Ал мінезі көркем жас жұртының мейірін тудырады. Мен сенетін жас сөзге тоқтай білетін, үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсете білетін, кек сақтамайтын, кішіпейіл де қайсар жан болуы тиіс.

– Жас отбасылардың арасында ажырасу өкінішке қарай көп екенін білеміз. Өзіңіз бір үйдің отағасы ретінде үйленген жастарға қандай кеңес берер едіңіз?

– Иә, өкінішке қарай, ажырасу деңгейі алаңдататын деңгейде. Бұл – қоғам үшін ғана емес, ұлт болашағы үшін де үлкен қауіп. Отбасын құру – оңай, ал оны сақтап қалу – үлкен еңбек. Сондықтан үйленер алдында жастар ең алдымен некенің жауапкершілігін толық түсінуі керек. Үйлену – тек сүйіп қосылу емес, ол – өзіңнен бөлек адамның тағдырына, жүрегіне, үмітіне жауапты болу. Неке – Алланың алдындағы аманат. Ер мен әйел бір-біріне сеніп, бірін-бірі құрметтеп, Алланың разылығы үшін отбасын құрса, оның берекесі де, сабыры да болады. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сендердің ең жақ-сыларың – әйелдеріне жақсы қарағандарың»** деп айтқан. Ендеше, ер азамат отбасының қорғаны, мейірімді жетекшісі болуы тиіс. Әйел – күйеуін басшы тұтып, оны қолдап, мейірімділікпен отбасының шуағына айналуы керек.

Сұхбаттасқан Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

ЖАСТЫҚ ШАҚТЫ ПАЙДАЛЫ ӨТКІЗУДІҢ 5 ЖОЛЫ

Жастық шақ – адам өміріндегі ең маңызды, әрі ерекше кезең. Бұл уақытта адамның бойында күш-қуат, жаңалыққа деген қызығушылық, армандар мен мақсаттар қатар жүреді. Дәл осы шақта адам өмірлік бағытын, болашақ мамандығын, тұлғалық қасиеттерін қалыптастырады. Бірақ, өкінішке қарай көп жастар бұл кезеңнің маңызын кеш түсінеді.

Қазіргі таңда қоғамда «уақытты тиімді пайдалану», «өзін-өзі дамыту», «мақсатқа жету» сынды ұғымдар жиі айтылғанымен, оны іс жүзінде жүзеге асыратын жастар аз.

Ислам дінінде де жастық шаққа ерекше мән беріледі. Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Қиямет күні адам бес нәрседен**

сұралмайынша, орнынан жылжымайды: өмірін қалай өткізгенінен, жастығын қалай өткізгенінен, мал-дүниесін қайдан тауып, қайда жұмсағанынан, білімімен не істегенінен», – деген (Термизи). Яғни, жастық шақ – Алланың берген үлкен нығметі әрі үлкен сынағы. Бұл кезеңді тек дүниелік жетістік үшін ғана емес, ақырет үшін де пайдалы өткізу әрбір мұсылман жастың міндеті.

Жастық шақты босқа өткізбей, оны тиімді, пайдалы әрі мазмұнды өткізу – әрбір жас адамның парызы. Бұл мақалада жастық шақты пайдалы өткізудің бес жолын шамамыз келгенше таразылауға тырыстық. Олар – білім мен дағдыны дамыту, мақсат қою және жоспармен әрекет ету, уақытты тиімді басқару, денсаулыққа көңіл бөлу және қоғамдық өмірге белсенді араласу.

Білім мен дағдыны дамыту

Білім – адамның өмір бойы қажет ететін ең басты байлығы. Жас кез – білімге деген қызығушылықтың ең жоғары деңгейде болатын уақыты. Осы кезеңде адам тек мектеп немесе университет қабырғасындағы біліммен ғана шектеліп қалмай, өзін әртүрлі салада дамыта алады. Мысалы, шет тілдерін үйрену, ақпараттық технологияларды меңгеру, кітап оқу, қосымша онлайн курстарға қатысу – мұның бәрі болашақта үлкен мүмкіндік береді.

Исламда білім алу – әрбір мұсылман ер мен әйелге парыз. Жастық шақ – үйренуге ең ыңғайлы, сананың сергек, жүректің таза кезі. Алла Тағала Құранда: **«Айт: «Білгендер мен білмегендер тең бе?»** – деп («Зүмәр» сүресі, 9-аят), білімнің артықшылығын айқындаған. Мұсылман жастарына діни біліммен қатар дүниелік білімді де игерген дұрыс.

Бүгінгі таңда әлем тез өзгеруде. Кеше сұранысқа ие болған мамандықтар бүгінде өзектілігін жоғалтып, олардың орнын жаңалары басуда. Сондықтан да жастар өздерін жан-жақты дамытуы керек. Тек теориялық біліммен шектелмей, практикалық дағдыларды да игеру аса маңызды. Мәселен, коммуникациялық қабілет, топпен жұмыс істеу, сыни ойлау, тайм-менеджмент сынды дағдылар кез келген салада қажет.

Қандай қадамдар жасауға болады?

- ☞ Күнделікті кем дегенде 30 минут кітап оқу;
- ☞ Жаңа курстарға жазылу (мысалы: Coursera, Udemu, Khan Academy);
- ☞ Тіл үйренуге арналған платформаларды пайдалану (Duolingo, Busuu, т.б.);
- ☞ Шеберлік сағаттары мен вебинарларға қатысу.

Мақсат қою және жоспармен әрекет ету

Жетістікке жеткен адамдардың өміріне назар аударсақ, барлығының нақты мақсаты мен оған жетудің айқын жоспары болған. Жастық шақ – болашақтың

іргетасы. Егер бұл уақытта мақсатсыз өмір сүрсеңіз, уақыт өте солқылдақ, нақты бағыты жоқ өмірге тап болуыңыз мүмкін. Мақсат адамға жол көрсетіп, шабыт сыйлайды және әрекетке итермелейді. Бірақ мақсат қоюдың да өз ережелері бар. Ол нақты, өлшенетін, қолжетімді, шынайы және белгілі бір мерзімге негізделген болуы тиіс.

Жастарға арналған мысалдар

Қысқа мерзімді мақсат: 3 айдың ішінде ағылшын тілінен келесі деңгейге көтерілу;

Ұзақ мерзімді мақсат: 5 жыл ішінде IT саласының маманы болу және халықаралық компанияда жұмыс істеу деген сияқты. Жастық шақта қандай да бір мақсат қойсаңыз, оны дұрыс ниетпен жасау керек. Мысалы: Оқу үшін ғана емес, қоғамға пайда әкелу үшін білім алу; кәсіп бастау – тек табыс табу үшін емес, адал жолмен отбасын асырап, мұқтаждарға көмектесу үшін.

Мақсат қойып, соған қарай әрекет ету – мұсылманның өмірлік мұратына айналуы тиіс. Уақытты тиімді пайдалану үшін жоспарлы түрде өмір сүру де – шариғаттың ұстанымы. Мақсатсыз өмір – желкенсіз кеме сияқты. Ал жоспары бар адам – өз өмірінің капитаны.

Уақытты тиімді басқару

Адам өміріндегі ең құнды ресурстардың бірі – уақыт. Ол қайта оралмайды, сақталмайды және алмастырылмайды. Жастық шақ – уақытты ең көп ысырап ететін кезең деуге болады. Себебі бұл уақытта адамдар жауапкершілікті толық сезіне бермейді. Көп жастар әлеуметтік желілерде, телефонда, теледидар алдында бос уақытын өткізіп, ең маңызды істерін кейінге қалдырады. Мұндай әдеттер уақыт өте келе еріншектікке, жауапкершіліктен жалтаруға әкеліп соғады. Сондықтан уақытты дұрыс жоспарлау дағдысын бала кезінен қалыптастырған жөн.

Уақытты басқарудың тиімді әдістері:

- ♦ **Күнделік немесе жоспарлау дәптерін жүргізу** – күнделікті міндеттерді жазып отыру.
- ♦ **Бөлу әдісі** – 25 минут жұмыс, 5 минут үзіліс (уақытты жоспарлаудың танымал әдісі).
- ♦ **Уақыт трекингі** – қай іске қанша уақыт кететінін бақылау.
- ♦ **«Маңызды / шұғыл»** – істерді маңыздылығына қарай жіктеу.

Алла Тағала Құранда: **Сол күні**, (дүниеде берілген) **әр нығметтен әлбетте сұраққа тартыласыңдар** дейді («Такәсүр» сүресі, 8-аят). Уақыт – Алланың берген ең үлкен нығметтерінің бірі. Жастық шақта уақыт көп секілді көрінгенімен, ол да бір күні аяқталады. Сондықтан:

☞ Уақытты бос ойынға, қажетсіз әңгімеге, әлеуметтік желіге жұмсамаңыз;

☞ Уақытыңыздың бір бөлігін пайдалы ілімге, құлшылыққа, жақсылық жасауға арнаңыз;

☞ Ерте тұру, уақытты бөліп жоспарлау – Пайғамбар сүннетіне сай әрекет.

Денсаулыққа көңіл бөлу

Көпшілігіміз «Денсаулық – зор байлық» деген сөздің мағынасын ауырғанда ғана түсінеміз. Ал шын мәнінде, дені сау адам – бақытты жанның бірі десек артық айтқандық емес. Жастық шақта денсаулықтың мықты болуы – болашақта белсенді өмір сүрудің кепілі. Ата дінімізде адамның денсаулығына ерекше мән береді. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір хадисінде: **«Көп адам қадірін білмейтін екі үлкен нығмет бар. Олар – денсаулық және бос уақыт»** – деген (Бұхари).

Жастық шақ – дене қуаты толық, ширақ кезең. Осы жаста спортпен айналысып, денсаулықты күту, арамнан және зиянды әдеттерден аулақ болу, дұрыс тамақтану – мұсылманның міндеті десек те қателесе қоймаспыз. Сондай-ақ, намаз оқу, ораза ұстау, дұға ету, жүректі зікірмен тірілту – рухани саулықтың кілті. Соңғы жылдары жастар арасында күйзеліс, депрессия, өзін-өзі бағаламау, жалғыздық сияқты мәселелер

жиі кездесіп жүр. Бұның алдын алу үшін эмоциялық интеллектіні дамытқан жөн.

Қоғамға пайдалы болу

Мұсылман – тек өзіне емес, өзгеге де пайдалы адам. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Адамдардың ең жақсысы – өзгелерге пайдалы болғаны»** – деген. Жастық шақ – энергия мен шабыттың кезеңі. Жалындаған жастық кезде жақын-жуық пен ағайынға, қарттар мен жетімдерге қол ұшын созып, қоғамдық шараларға белсене қатысу – сауапты амалдар. Бұл тұрғыда Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) өмірі барша мұсылманға үлгі. Оның өмірінен үйреніп, біз де қоғамның белсенді, адал, әділетті мүшесі болуға ұмтылуға тиіспіз.

ТҮЙІН

Жастық шақ – Алланың үлкен аманаты. Бұл кезең – ізденіс пен даму, еңбек пен жетістік уақыты. Ислам бізге бұл кезеңді тек дүниелік жетістік үшін емес, ақыретті де ұмытпай, тең ұстауға үйретеді. Ендеше, әрбір жас мұсылман іліммен қаруланса, ниетін түзеп, мақсатпен, нақты жоспармен өмір сүрсе, уақытын тиімді пайдаланса, денсаулығына көңіл бөлсе, қоғамға пайдалы болса, Алланың разылығына бөленері сөзсіз.

Қияметте жастық шақтан сұралатынымызды естен шығармайық. Осы дүниеде Алла разылығы үшін өмір сүрсек, ақыретте соның жемісін көреміз.

Кеулімжай ҚҰТТЫ

ПАЙҒАМБАР ЖӘНЕ ЖАС САХАБАЛАР

Жастық шақ – әр адамның тепсе темір үзетін кезеңі. Кімде-кім бұл уақытында даналыққа бет бұрып, жастық шағын білімге, ғылымға, Алланың әмірлерін орындауға арнаса, Жаратқан оның ақыретін жеңілдетіп қояды. Бұл туралы Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Алла Тағала жеті түрлі адамды қиямет күні саясына алады», – дей келе: «Раббысына құлшылық етіп өскен жас жігітті», – деп ерекше атайды.

«Құлшылық етіп өскен» деудегі мақсат – тек қана ғибадат орындаумен қатар жастайынан өмірін білімге арнап, отбасы құрып, сол отбасына қарайласуы. Дінімді, елімді, жерімді, халқымды қорғаймын деп отандық борышын өтеу де – құлшылық. Дін және дүниелік ілімдерді үйретуге, елдің дамуына, халықтың көзін ашуға үлес қосу да – құлшылық. Ал мұндай қарекет адам өмірінің шуақты кезеңі жастық шағында күн сәулесіндей айқын көрінеді.

Ислам діні қанат жайған шақтағы алғашқы мұсылмандарға көз салып қарайтын болсақ, барлығы дерлік жастардың, Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жанында жас сахабалардың болғандығын көреміз. Себебі құрайыштықтардың егде жастағы адамдары дегендерінен қайтпай, ата-бабаларының дінінен ажырамады. Ал Пайғамбарымызға жәрдем берген сахабалардың басым көпшілігі жастар болды. Алла Тағала олардың баршасына разы болғай!

Хазіреті Әли ибн Әбу Тәліп (Алла оған разы болсын) – Пайғамбарымыздың көкесі Әбу Тәліптің ұлы, ер жеткенде Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) қызы Фатимаға (Алла оған разы болсын) үйленген күйеубаласы. Исламның алғашқы жылдарында толассыз қызмет еткен жас сахабалардың алдыңғы қатарында тұрады. Өйткені ол небары он

жасында мұсылман болды, Исламды алғаш қабылдаған үш кісінің біреуі ретінде тарихта қалды. Нижрет кезінде Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) төсегіне жатып, көзсіз батырлықтың, жанашырлықтың үлгісін көрсетті. Бәдір, Ұхыд, Хандак және Хайбар жорықтарына қатысқан. Ұхыд пен Хунайн жорығында жарақат алса да, Пайғамбарымыздан бір сәт ажырамай, оны қорғады. Сондай-ақ Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хатшысы болды.

Абдуллаһ ибн Омар (Алла оған разы болсын) – Ислам әлеміне танымал хазіреті Омар ибн Хаттабтың ұлы. Пайғамбарлықтың үшінші жылында дүниеге келіп, әкесімен бірге Ислам дінін 10 жасында қабылдау нәсіп болды. Бала болса да, батырлығы көрініп тұратын. Тіпті он бір жасында Бәдір соғысына, он үш жасында Ұхыд соғысына қатыспақшы болған, алайда Пайғамбарымыз оның жас екендігін айтып, оған рұқсат бермеді. Хандак жорығы, Хайбар жеңісі, Мекке жеңісі, Хунайн соғыстарында мұсылман әскерінің қатарында болды. Әбу Әйүб әл-Әнсаримен бірге Ыстамбұл өлкесіне барған сахабалардың бірі. Ғалымдығымен, зеректігімен көзге түсіп, 2630 хадисті риуаят етуі арқылы Әбу Һурайрадан (Алла оған разы болсын) кейінгі ең көп хадис жеткізген сахаба атанды. Тағы бір ерекшелігі арнайы пәтуа беретін сахабалардың бірі болды.

Жәбир ибн Абдуллаһ (Алла оған разы болсын) нижерттен он бес жыл бұрын 607 жылы Мәдина қаласында дүниеге келді. Әкесі Абдуллаһ ибн Амр ибн Харам – Ұхыд жорығында шаһид болған алғашқы адам. Анасы Пайғамбарымызға ант берген сахаба ана Әниса бинт Уқба. Жәбир 15 жасында мұсылмандық қабылдаған. Екінші Ақаба келісіміне әкесімен бірге қатысқан ол жетпіс екі кісінің арасындағы ең жасы еді. Ұхыд жорығынан кейін дұшпандарын қуып бара жатқанда Хамаруләсәд жорығында болды. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бұл жорыққа тек қана Ұхыдқа қатысқандар ғана қатысады дегенде, ол кісі қарындасының асырап-бағуы жалғыз өзіне қалса да, Пайғамбардан рұқсат сұраған сахаба.

25 жасында Хабашистанға нижрет етіп, сол елдің патшасымен, христиан дінін ұстанушылармен, сарай басшыларымен жасаған сұхбаты, сөйлеу әдебі жайлы тарих кітаптары сыр шертеді. Сондай-ақ Жәбир – Алла елшісінің сүйіспеншілігіне бөленген ерекше жан. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) кейде оны түйесіне мінгестіріп, ауырған сәтінде зират жасайтын. Әкесінің шаһид болғанына көңілі босағанын көрген кезде Алла Тағаланың махаббатына бөленгендігін сүйіншіледі. Ардақты әкесінен қалған қарыздарын Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) өзі жауып көмек те берген еді. Өмірінің соңында қос жанарынан айырылса да Ислам дініне көптеген еңбек сіңірді.

Зубайр ибн Аууам (Алла оған разы болсын) 595 жылы Меккеде дүниеге келген. Анасы – Пайғамбарымыздың әпкесі Сафия бинт Әбдімүтәліп. Зубайр ардақты Алла елшісінің балаларымен бірге ойнап өскен. 16 жасында мұсылмандықты қабылдаған бесінші жас сахаба. «Хабар беруші» деген лақап аты бар. Пайғамбарымызға жорықтағы дұшпандардың хабарын айнақатесіз айтып беретін. Деректерде Бәдір жорығына қатысқан періштелер осы жәннатпен сүйіншіленген сахаба Зубайрдың келбетінде түскен делінеді.

Мусғаб инб Умайыр (Алла оған разы болсын) бай әулеттен шыққан, Меккедегі ең қымбат киім киіп, ең бағалы әтірлерді қолданатын жас жігіт еді. Қасиетті қалада ол секілді ғажайып өмір сүрген ешкім жоқ десе де болады. Алайда Алла Тағаланың қалауымен 18

жасында Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сенімді серіктерінің біріне айналды. Бірінші Ақаба келісімінен соң Пайғамбарымыз оны Мәдина қаласына жіберіп, Усейд ибн Хайдар және Сағид ибн Муаз секілді бір тайпаны уысында ұстап отырған басшыларға дін насихаттады. Бай әулетінен шыққаны дүйім жұртқа аян. Бірақ Ұхыд соғысында шаһид болған соң, жерлеу кезінде өзінің үстіндегі көйлегінен басқа нәрсе табылмаған еді. Аяғын жапса, басы ашық қалып, басын жапса, аяғы ашық қалған.

Зәйд ибн Сәбит (Алла оған разы болсын) – Мәдина қаласында зеректігімен, алғырлығымен көзге түскен жас сахабаның бірі. Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) дүниеден өткенде Зәйд 21 жас шамасында болған. Бірнеше тіл білген ол Пайғамбарымыздың хатшысы ретінде танылған. Яһудилер мен мұсылмандар арасында елшілік қызметін де атқарған. Хазірет Әбу Бәкір (Алла оған разы болсын) халифалығы тұсында алғашқы «Құранды жинау» жұмысын осы Зәйд ибн Сәбитке жүктеген. Осылайша 22 жастағы сахаба дін жолындағы ең ауқымды амалдың бірін атқарған.

Әсма бинт Әбу Бәкір – мұсылмандықты қабылдағандардың қатарында он сегізінші болып есептеледі. Әбу Бәкірдің қызы Зубайр ибн Әууәмға тұрмысқа шығып, сегіз баланың анасы атанған. Ислам тарихында «сыр сақтаушы», Сәуір тауына Пайғамбарымыз бен әкесіне жасырын түрде тамақ әкелуімен танымал. Әкесі, көкесі, әпкесі, ұлы және күйеуі сахаба болған сирек жанның бірі.

Жастайынан асыл дінімізге қызмет етіп, ардақты Пайғамбарымызға (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сенімді серік болған, жастық күш-қуаты мен алтын уақытын Исламның қанат жаюына арнаған сахабалар аз емес. Бастысы, сол сахабалардың өмірі ғұмыр жолы енді басталған жастарға әрдайым үлгі болмақ. Қандай қиындық кездессе де, дін ілімін, дүниелік ілімді үйренуде шаршамай шалдықпай алға қадам жасау керек. «Жас келсе – іске» дегендей, жастық шақты игі іске, ізгі жолға пайдалану керек.

Шалқар ЖОЛДЫ,
«Әзірет Сұлтан» мешітінің ұстазы

ИСЛАМДАҒЫ ЖАС ОТБАСЫ

Әрбіріміздің отбасымыз – Отанымыздың бастауы. Орны бөлек, өзгеше әлем. Бәлкім біздің отбасымыз сондай жаман отбасы секілді болып көрінер. Бірақ, отбасылық өмір сүру – талай жалғыз басты жанның арманы.

Алдымен мына сұраққа жауап іздеп көрейікші. Не үшін үйлену керек?!

Осы сұраққа ой жүгіртсек. Ең алдымен мұсылман жанның ең басты мақсаты – әрине, жәннат. Ал жәннатқа жетудің басты жолы – Алла Тағаланы разы қылу. Сол себепті басты мақсат – Алланың разылығы және Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сүннеті, зинадан сақтанудың басты жолы, ұрпақ тәрбиелеп, артынан салиқалы ізбасар қалдыру. Қасиетті Құранда «Рум» сүресінің 21-аятында: **«Бір-біріңе үйренісулерің үшін сендерге өз араларыңнан жұбайлар жаратып, араларыңа сүйіспеншілік пен мейірім салуы Оның белгілерінен. Мұнда ақыл иелері үшін ғибрат бар»**, – делінген. Ал ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен

сәлемі болсын): **«Неке – менің сүннетім. Кім менің сүннетімнен бас тартса, ол менен емес (яғни менің үмбетім емес). Үйленіңдер, көбейіңдер. Расында мен, үмбетімнің көптігін мақтан етемін»**, – деп өсиет етеді.

Әрине желіде желдей ескен кейбір ажырасқан жандардың орынсыз посттар мен бейне жазбаларының көптеп тарауы көңілге қорқыныш тудыратыны анық. Сол себепті ұл ержетіп не қыз бойжетіп отбасы құру – құрдымға кету деген ой қалыптасты. Бірақ әуел бастан Адам атаның қабырғасынан Хауа ананы жаратқан кезде жау болсын деп емес, жар болсын деп жаратқан. Адамның санасында өзіндік фильтр болады. Егер мен отбасымды асырай алмаймын деп уайымдап жүрсеңіз, Алла Тағала бізге былай дейді: **«Араларыңдағы бойдақ (ер жеткен ұл-қыздарды) үйлендіріңдер! Егер олар**

пақыр кедей болса, Алла оларды өз кеңшілігімен байытады. Алла Тағала аса кеңшілік иесі, толық білуші» («Нұр» сүресі, 32-аят).

Ал егер жақсы қыз немесе жібі түзу жігіт жоқ деп ойлап жүрсеңіз, оны да уайымдаудың қажеті жоқ. Алла Тағала бұл сұраққа да Құран Кәрімде жауап беріп қойған: **«Сөз жоқ, мұсылман ерлер және мұсылман әйелдер, мүмін ерлер және мүмін әйелдер, бой ұсынушы ерлер және бой ұсынушы әйелдер, шыншыл ерлер және шыншыл әйелдер, сабырлы ерлер және сабырлы әйелдер, ықыласты ерлер және ықыласты әйелдер, садақа беруші ерлер және садақа беруші әйелдер, ораза ұстаушы ерлер және ораза ұстаушы әйелдер, ұятты жерлерін қорғаушы ерлер және әйелдер, Алланы көп зікір етуші ерлер және әйелдер, Алла Тағала бұлар үшін жарылқау және ірі сыйлық әзірледі»** («Ахзаб» сүресі 35-аят).

Демек жан жарыңыздың жақсы немесе жаман болуы қоғамдағы жандарға емес, ең бастысы өзімізге байланысты екен. Иманды, бойұсынғыш, ақылды жар қаласақ, өзімізде осы сипаттарға лайықты болуымыз керек. Қалғанын Алла Тағала өзі реттеп қойған.

«Зарият» сүресінің 49-аятында: **«Түсінулерің үшін әр нәрсені жұбымен жараттық»** делінген. Байқағанымыздай әр нәрсенің өз жұбы бар. Сол секілді жақсы ойдың жұбы – жаман ой. Егер тек жаман ойдың жетегінде жүрсеңіз, жақсы ойдың көкжиегін де көрмейсіз.

Ал егер сіз бұл кезеңдерден өтсеңіз, онда Аллаға мадақ айтып қойыңыз. Себебі бұл – Алланың үлкен нығметінің бірі. Жас отбасы деген атқа ие бола алмай, көрге көмілгендердің қатарынан болмағаныз үшін Аллаға шүкірлер болсын!

Ескере кететін бір жайт бар. Қоғамда кейіннен пайда болған мына бір ұғым – «Азаматтық неке». Бұл жасырын түрде бір үйде некесіз отау болып жүрміз деп ойлап жүрген жандар. Расында бұл азаматтық әрекет емес. Не Алланың алдында не заң алдында некесі жоқ. Бұл нені білдіреді?! Басына сынақ келсе, сынған сынаптай жоқ боламын дегенді білдіреді. Қысқасы, жауапкершіліктен саналы түрде қашу. Қарындастарымызға айтарымыз, егер сізге біреу осындай отбасы болуға шақырса, бірден бас тартыңыз немесе ата-анаңыздың алдынан өтіп, неке қидыруын талап етіңіз. Неке кейінге қалдыратын мәселе емес.

Ең алдымен мұсылман жанның ең басты мақсаты – әрине, жәннат. Ал жәннатқа жетудің басты жолы – Алла Тағаланы разы қылу. Сол себепті басты мақсат – Алланың разылығы және Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сүннеті, зинадан сақтанудың басты жолы, ұрпақ тәрбиелеп, артынан салиқалы ізбасар қалдыру.

Өкінішке қарай қоғамда бірінші отбасы болып, кейін балалы-шағалы болудың орнына керісінше болып жатқандар өте көп. Ал отбасы бола алмағандар ше?! Жоғарыда айтқандай жауапкершіліктен қашқан жандардың кесірінен әке жылуын сезіне алмай жүрген қарадомалақтарымызды жиі көзіміз шалатыны өкінішті. Сол себепті азаматтық деген жалған атқа ие болған мұндай некені «неке» деп атауға аузымыз да бармайды. Психологтардың пікірінше, «азаматтық некедегі» нәзік жандылар көбінесе күйеуім бар деп сенеді, ал ер адамдар оларға тек көңілдесім деп қана қарайды екен. Ал ислам мұны құптамайды. Себебі Аллаға шынайы иман еткен адам Алла Тағаланың: **«Зинаға жоламаңдар. Өйткені, Ол анық арсыздық және жаман жол»** («Исра» сүресі, 32-аят) деген бұйрығына бойұсынады.

Жас отбасы болған соң жан-жақтан сынақ келетіні хақ. Бірақ мына бір нәрсені мүлдем ұмытуға болмайды. Шайтандардың ең беделдісі – отбасыларды ажырастырғаны. Кейбір жандар әзілдеймін деп отырып, әзәзілдің сөзін сөйлеп жатқанын байқамай қалып жатады. Расында ол жандардың араздастырайын деген да ниеті болмауы мүмкін. Себебі ол жас отбасы болған кезде де онымен солай әзілдескен шығар.

Оған мысалы мынадай сөздер жатады: «келіннен сұрандың ба», «екі аяғын бір етікке тығыпты ғой», «әйелі жібермейді оның», т.с.с. Ойланып көрген жан үшін бұның барлығы – намысқа тиетін сөздер. Сенің кесірінен мен осындай сөздер естідім деп үйде байбалам салса таң қалуға болмайды. Себебі біз ойыннан от тұтатып жатқанымызды аңғармай жатамыз. Мұндай сынақтар жас келіннің де басынан өтіп жатады. Қыз, келін болғанымен ода да ар және намыс бар. Сол себепті ауыз өзіміздікі болғанмен, құлақ өзгенікі екенін ұмытпағанымыз жөн.

Өзіңіздің жарыңызды өзгелермен салыстырмаңыз. Уақыт өте келе көз үйреніп кеткен соң «біреудің әйелі, біреуге қыздай» демекші көзімізді сақтамасақ, көңіліміз өзгеге ауып, отбасымыздың күйреуі бек мүмкін. Қасиетті Құранда: **«(Уа, Мұхаммед!) Мұсылман ер кісілерге айт, көздерін (өзге әйелдерге, тыйым салынған нәрселерге қараудан қорғап) төмен қаратсын және әуреттерін қорғасын. Бұл – олар үшін тазасы. Анығында, Алла олардың не істеп жатқандарынан хабардар»** («Нұр» сүресі, 30-аят).

Бұл тек ер адамдарға қатысты емес, әйелдер қауымы үшін де маңызды. Ғаламторда ғажап болып көрінген отбасылардай бола алмадық деп күйеуін өзге жігіттермен салыстырып, опық жеп жатқандар да кездеседі. Басты себеп, әрине материалдық жағдай-лар. Ойлағанымыздың барлығы бірдей бола бермейді. Уақыт өте бәрі түзеледі. Бастысы өзгелермен салыстырып, өзімізден мін іздегенше, әр күнімізден мүмкіндік іздегеніміз жөн.

Отбасының тізгіні, әрине, отағасында болған соң, ер азаматтардың мойнында үлкен жауапкершілік бар. Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сендердің бәрің де бақташысыңдар, бәрің де өз қарамағыңдағыларға жауапкерсіңдер. Әмірші адамдарға бақташы, ол сол қарамағыңдағыларға жауапкер, ер кісі өз отбасына бақташы, сол қарамағыңдағыларына жауапкер, ал әйел күйеуінің үйіне және баласына бақташы әрі соларға жауапкер»**, – деген. Ішер тамағы, киер киімі ер азаматтың мойнында. Сонымен қатар имани құндылықтар мен білім беруде де ер адам жауапты.

Әбу Һурайрадан (Алла оған разы болсын) жеткен хадисте Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Егер адам баласы бұл өмірден өтсе, амал дәптері тоқтайды. Тек үш жағдайда ғана амал дәптері жазыла береді: Жария берілген садақа, пайдаға асқан ілім және дұға жасайтын салихалы ұрпақ»** – деп айтқан. Салиқалы ұрпақты тәрбиелеу үшін өзіміз де салиқалы болуға тырысуымыз керек. Себебі қазақ өз ұлын «ізбасарым» дейді. Бұл сөздің сыры – бала біздің сөзімізден бұрын ісімізді бойына сіңіреді. Біз салған ізбен жүреді. Баламыздың түзу жолда болғанын қаласақ, салған ізіміз түзу болуы қажет. Сонымен қатар

жан жарымызға да өте сыпайы және сабырлық таныта білу керек.

Отағасының отбасындағы рөлі қандай маңызды болса, отанасының да тұрмыстық өмірде маңызы зор. Ілгеріде даналарымыз «Ері иман етсе, бақ-береке табылдырыққа келеді, әйелі иман етсе, сол бақ-береке үйге кіреді» деген екен. Отбасыда әйел адамның басты мақсаты – ерінің разылығын таба білу. Себебі осы амалы арқылы Алла Тағаланың разылығына ие болады.

«Ал ізгі әйелдер – Аллаға толық мойынұсынатын және ерлерінің алдындағы міндеттерін қалтықсыз орындайтын, сондай-ақ Алла олардың құқығын қалай қорғаған болса, олар да дәл солай ерлері қастарында болмаған кезде де ерлерінің құқығын аяқасты етпей лайықты түрде сақтай білетін жандар» («Ниса» сүресі, 34-аят). Осы бір аят біраз айтар ойымызды айқындап тұр.

Жас отбасылық кезеңін аңсап отырған адамдарды көзіміз көрді. Әрине бұл да өмірдің жолдарында – бір тәтті кезеңнің бірі. Бірақ бұл өміріміздің уақытша екенін ескерсек, мұның да өткінші екенін ескеру қажет. Себебі асығыстықпен ажырасқан жандардың ішінде өкініш болса да, ол күндері енді қайтып келмейді. Сабыр мен кешірім, қанағат пен мейірім салтанат құрған шаңырақ қандай дауыл болса да, шайқалмақ емес. Ажырасу, талақ дегенге бірден бой алдырмай, уақытында сабырлық таныта алсақ, бәрі реттеледі. Кейбір мәселелерді сыйластықпен әрі байыппен талқыласақ, бұл кезеңнен де өтіп кетеміз. Бастысы басымызды екеу қылған Алла Тағала жалғыздықта жабырқаудан сақтасын!

Талғат ИСКАЛИЕВ,
РАНТ мүшесі

ЛУДОМАНИЯ – ҒАСЫР ДЕРТІ

Қазіргі жаһандану дәуірінде адамзат көптеген жаңа дерттермен бетпе-бет келуде. Солардың бірі – лудомания, яғни құмар ойынға тәуелділік.

Құмар – кездейсоқ сәттілікке үміттеніп ұтыс мақсатымен ақша, құнды зат тіге отырып ұту немесе ұтылу. Шаригатымызда құмар ойындарға қатаң түрде тыйым салынған.

Құмар ойынына карта, нарда, ойын автоматтары, рулетка, лотерея, букмекерлік кеңсе т.б. жатады. Кең таралғаны – лотерея. Оның бірнеше түрі бар. Негізгілері мыналар:

1. Сандық лотерея: белгілі бір мөлшерде сандар басылған билет ретінде сатылады. Кездейсоқ таңдалатын сандар арқылы жеңімпаз анықталады. Бұл құмар ойынында қатысушылардың кейбірі ғана ұтысқа ие болып, жүздеген, мыңдаған адам шығынға ұшырайды. Ұйымдастырушы тарап пайдаға кенеледі. Сол секілді, үйді, көлікті, кітапты т.б. заттарды лотерея арқылы ойнатып сату, лотереяның осы түріне жатады.

2. Спорттық лотерея (ойын автоматтары, букмекерлік кеңсе): әртүрлі спорттық жарыстардың нәтижелерін

жорамалдап, бәс тігеді. Егер ұтса, ставканың мөлшері мен коэффициентіне байланысты ұтысын алады. Ал сәтсіздікке ұшыраса, тіккен ақшасынан айырылады.

Алла Тағала Құран Кәрімде: **«Әй, иман келтіргендер! Шарап ішу, құмар ойын, пұттар және бал ашатын оқтар – шайтанның лас істерінен. Сондықтан олардан аулақ болыңдар, бәлкім құтыларсыңдар. Шайтан шарап пен құмар ойын арқылы араларыңа дұшпандық пен өшпенділік салғысы келеді және сендерді Алланы еске алудан әрі намаздан тосқысы келеді. Енді тыйылмайсыңдар ма?»** – деп баяндайды («Мәида» сүресі, 90-91-аяттар). Бұл аят құмардың тек ойын емес, шайтанның арбауы екенін, оның түбі дұшпандық пен қастандыққа апаратынын айқындайды. Сондай-ақ Алла

елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімде-кім құмар ойнаса, қолын доңыздың қаны мен нәжісіне былғағанмен тең»** – деп ескерткен (Мүслим). Тағы бір хадисте: **«Кімде-кім құмар ойнап мал-мүлікті тартып алса, ол – харам»** деп айтқан (Әбу Дәуіт). Бұл ескертулер құмар ойынның жиіркеніштілігін, оның нәтижесінде табылған дүниенің адал болмайтынын көрсетеді.

Лудомания немесе құмар ойын – тек жеке адамның өмірін емес, отбасын, қоғамды да құрдымға әкететін аса қауіпті құбылыс. Әлемдік денсаулық сақтау ұйымы (ДДСҰ) құмар ойынға тәуелділікті психикалық аурулардың қатарына қосқан. Демек, бұл – тек моральдық әлсіздік емес, нақты түрде қоғамды жайлаған індет.

Ойынға араласқан әр ойыншының мақсаты – жеңіске жету. Ал, жеңіс бір адамға ғана бұйырады. Демек, құмар ойынның кесіренен бірнеше адам ашуға булығып, шайтанның арбауына түседі. Қазақ «жығылған күреске тоймайды» дегенді бекер айтпаса керек. Ұтылған адам жеңістен үміттеніп жүріп ойынхананың тұрақты келушісіне айналғанын да аңдамай қалады, барынан айырылады, қарызға батады. Ақыры соңында отбасынан, ағайын-туыстан қара үзіп, аш-жалаңаш қалады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сүйенсек, елімізде жыл сайын он мыңдаған азамат құмар ойынға қатысты қарызға батады, олардың басым бөлігі – жастар мен еңбекке қабілетті адамдар. Психологтардың айтуынша, ойынқұмарлардың шамамен 30 пайызы отбасылық жанжалдың кесірінен ажырасады, қазіргі таңда құмар ойыны адам баласын өз-өзіне қол жұмсау, бір-бірін өлтіру, ұрлық-қарлық, зорлық-зомбылық, қарызға бату сияқты халге де жеткізіп отыр. Бұдан да сорақысы құмар ойынға елітушілердің арасында өз әйелін, үйін, көлігін, т.б. қажеттіліктерін бәске тігушілер де кездеседі. Осының салдарынан бейкүнә балалар жапа шегіп, қаншама отбасының шаңырағы ортасына түсуде.

Мүфтияттың ресми пәтуасында: «Құмар ойын – харам. Мұсылманның мал-мүлкін және уақытын ысырап қылатын кез келген ойын, лотерея, бәс тігу – тыйым салынған. Құмарға салынып, отбасын тастап, қарызға батқандардың жағдайы – соның айқын дәлелі» – деп көрсетілген.

Имам Нәуәуи (Алла оған разы болсын): «Құмар ойыны – әділетсіздікке негізделген. Ол қоғамға

дұшпандық, адамдарға бақытсыздық

әкеледі» десе, Имам Ғазали (Алла оған разы болсын): «Құмар – уақытты ысырап ету мен жүректі қатайту. Ол адамды еңбекке емес, бос қиялға жетелейді» деген. Ал Юсуф әл-Қардауи: «Құмар ойыны – нашақорлық пен арақтан кем түспейтін тәуелділік. Ол адамды еңбекқорлықтан айырып, кездейсоқтыққа сенуге үйретеді» деп тұжырымдаған.

Лудоманияның зардаптары

- Рухани жағынан: намазға салғырттық, жүректің қатайып, тәубеден алыстауы;
 - Әлеуметтік жағынан: отбасының ыдырауы, атананың балаларынан, балалардың әке-шешесінен айрылуы;
 - Экономикалық жағынан: қарызға батуы, мүліктің тоналуы, кедейшілік;
 - Психологиялық жағынан: күйзеліс, депрессия, өз-өзіне қол жұмсауға итермелеу;
 - Қоғамдық – ұрлық, қылмыс, алаяқтықтың көбеюі;
- Мамандардың айтуынша, құмарға салынған адамның миында «дофаминдік тәуелділік» пайда болады. Бұл – есірткі немесе ішімдікке тәуелділіктен еш айырмашылығы жоқ жағдай.

Шешім жолдары

- Діни тұрғыда: Тәубеге келу, мешіт пен имамдардың дәрістеріне қатысу, Құран оқу;
- Жеке тұрғыда: Өз уақытын пайдалы істермен толтыру – білім алу, спортпен айналысу;
- Әлеуметтік тұрғыда: Мемлекеттік деңгейде құмар ойын орындарына қатаң шектеу қою;
- Психологиялық тұрғыда: Арнайы мамандардың (психолог, психотерапевт) көмегіне жүгіну.

Лудомания – ХХІ ғасырдың ең ауыр індеттерінің бірі. Ол адамды да, отбасыны да, қоғамды да құрдымға әкетеді. Құранда арам етілген, хадисте қатаң ескертілген құмар ойыны – шайтанның тұзағы. Одан құтылудың жолы – таза иман, адал еңбек, пайдалы орта және қоғамдық жауапкершілік.

Алла Тағала баршамызды арамнан сақтап, адал ризыққа жетелесін!

Елбек ТАСБОЛАТҰЛЫ,
ҚМДБ Шариғат және пәтуа
бөлімінің маманы

25 ЖАСТА ҮЙЛЕНУ СҮННЕТ ПЕ?

Исламда некелесу – сүннет амал. Бұл – Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) ғана емес, одан бұрынғы барлық пайғамбардың да сүннеті. Алла Тағала Құранда: «Біз (уа, Пайғамбар) сенен бұрын да (талай) елшілер жіберіп, оларға жұбайлар мен ұрпақ бергенбіз», – деді («Рағыд» сүресі, 38-аят).

Ханафи мәзһабында үйленудің үкімі – бекітілген сүннет. Дегенмен, адамның рухани һәм материалдық жағдайына қарай некенің үкімі өзгеруі мүмкін. Жалпы адамның жағдайына қарай Ислам ғалымдары үйленуді парыз, уәжіп, сүннет, харам, мәкруһ секілді бірнеше сатыға бөліп қарайды. Осы себепті үйлену бір адамға уәжіп болса, енді бір адамға мәкруһ болуы мүмкін.

Кейбір адамдар «Пайғамбарымыз 25 жасында үйленген, сондықтан 25 жасында үйлену – сүннет» деп санайды. Расында, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) дәл осы жасында Хадиша анамызбен отбасы құрғаны тарихтан белгілі. Алайда, шариғатымызда әрбір мұсылман дәл 25 жасында үйленуі керек деген үкім де, талап та жоқ. Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бұл ісі – шариғи міндет емес, адамдық болмысына қатысты өмірлік таңдауы.

Ғалымдарымыз Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) амалдарын төрт топқа бөліп қарастырады:

1) Адамдық болмысына қатысты істер. Мысалы, тамақ ішуі, ұйықтауы, белгілі тағамдарды (мысалы, қойдың жауырын еті) жақсы көруі. Бұл амалдар – шариғат талабы емес, адамның табиғатына тән күнделікті тіршілік. Сондықтан үмбет үшін міндетті емес. Бірақ Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) істеген істері болғандықтан, оларды орындау жақсы әрі көркем іс.

2) Дүниелік тәжірибеге негізделген істер. Мысалы, сауда жасау, соғыс тактикасын қолдану сияқты. Бұлар да шариғи міндет емес, тек өмірлік тәжірибесіне сүйенген амалдар.

3) Тек Пайғамбарымызға (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) тән ерекшеліктер. Мысалы, төрт әйелден көпке үйлену, үзіліссіз бірнеше күн қатарынан ораза ұстау сияқты. Бұларды үмбеттеріне істеуге рұқсат етілмеген.

4) Шариғатты жеткізу мақсатындағы істері. Мысалы, намаз оқу, ораза ұстау, қажылыққа бару сияқты. Бұл – орындалуы міндетті болған үкім саналғандықтан, оны үмбетке орындау – міндет.

Қорыта айтқанда, некелесу – сүннет. Дегенмен, бұл үкім әр адамның жағдайына байланысты өзгеруі мүмкін. Шариғатта «25 жасында үйлену – міндет» деген талап жоқ. Маңыздысы – адам өзіне де, жарына да әділетті бола алатын кезде үйленуі. Кімде-кім үйленуге шынайы жағдайы болып, соны кешіктірмей орындаса – ол сүннетті жандандырып, сауапты амал жасаған болады.

БАЛАНЫ ӘКЕ-ШЕШЕСІ ҮЙЛЕНДІРУІ МІНДЕТТІ МЕ?

Шариғатымызда ата-ананың перзентіне жан-жақты қамқорлық жасауы – сауапты әрі құптарлық іс. Сол қамқорлықтың ең маңыздысы – баласының өз алдына отау құрып, отбасылы болуына себепкер болу. Өйткені әрбір ата-ана баласының болашағына алаңдап, отау құрып, шаңырақ көтергенін қалайды.

Алайда баланы үйлендіру әке-шешесінің міндеті ме деген сұраққа келсек, бұл мәселеде фикһ ғалымдарының арасында екі түрлі көзқарас бар:

Көпшілік (жұмһур) фикһ ғалымдары әкенің ұлын үйлендіруі міндетті емес деген. Имам ән-Нәуәуи «Раудату әт-толибин» атты еңбегінде: «Әкеге баласын үйлендіру міндет емес», – деген. Оның көзқарасында әкесі бай болған жағдайдың өзінде баласын үйлендіруі мандуп амал.

Оған дәлел Алла Тағала Құранда: **«Үйленуге жағдайы келмейтіндер, Алла оларды Өз кеңшілігімен байытқанша, (харамнан, зинадан) абыройларын сақтасын (сабыр етіп, ораза тұтсын)»,** – деген. («Нұр» сүресі, 33-аят). Сондай-ақ, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Уа, жастар қауымы! Кімде-кімнің үйленуге шамасы жетсе, үйленсін. Өйткені бұл көзді харамнан сақтайды және ар-намысты қорғайды. Ал кімнің үйленуге шамасы жетпесе, онда ораза ұстасын. Себебі ораза – оған қалқан (яғни нәпсісін тежейді)»,** – деген (Бұхари, №5065).

Осы хадисте «шамасы жету» жауапкершілігі басқа біреуге емес, үйленгісі келетін адамның өзіне жүктеліп отыр. Яғни, үйленуге қажетті қаржылық және дене қуаты бар адамға үйлену керек. Ал кімнің тек денсаулығы бар, бірақ отбасын қарауға материалдық жағдайы болмаса, ораза ұстап, сабыр етуі керек.

Әйтсе де, кейбір фикһ ғалымдары, әсіресе ханбали мәзһабы: «Егер әке бай болып, ал баласы кедей болып,

үйленуге шамасы келмесе, онда әке баласын үйлендіруге міндетті», – деген.

Фақиһ доктор Мұхаммад Рафат Осман бұл мәселеге нақты тұжырым жасап: «Егер жас жігіт денсаулығы мықты, бірақ үйленбесе – зина секілді үлкен күнәларға түсіп кету қаупі болса, онда оған үйлену – уәжіп (міндет). Бұл жағдайда жауапкершілік ең алдымен жігіттің өзіне жүктеледі. Ал осы жағдайда жігіттің материалдық жағдайы болмаса, әке баласын үйлендіруге міндетті. Ал егер жігіт өзін харамнан сақтай алса, бірақ үйленуге жағдайы болмаса – онда әке тарапынан көмек көмектесу – сауапты амал», – дейді.

Әке баласын үйлендіруге міндетті деп санаушы ғалымдар мынадай шарттар табылуы керек деген:

1. Баланың кедей болып, үйленуге жеткілікті қаражаты болмауы;

2. Әкенің ұлын үйлендіруге қаржылық мүмкіндігі болуы;

3. Бала үйленбесе зина секілді үлкен күнәларға түсіп кету қаупі болуы әрі өз бетінше үйленуге жағдайының болмауы. Осы шарттар табылса, әке баласын үйлендіруі міндетті дейді.

Қорыта айтқанда, әкесі баласына үйленуге жәрдем беруі – сауапты, құптарлық амал. Егер бала зина сынды күнәға түсу қаупінде болса әрі материалдық мүмкіндігі жоқ болса – онда әкесі қол ұшын созуы тиіс.

Қазіргі заманда, жастардың үйлену жолында кездесетін түрлі қиындықтарды ескерсек, ата-ананың ақыл-кеңесі, материалдық және рухани қолдауы аса маңызды. Ұлына лайықты келін, қызына парасатты жар тауып беру – ата-ананың перзент алдындағы борыштарының бірі.

Дайындаған Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

ҚАЗАҚ ФУТБОЛЫНЫҢ ЖАРҚЫН БОЛАШАҒЫ

Биыл қазақ елі футболдан жаңа әрі жас буынның өнеріне тәнті болып жатыр. Дәлірек айтқанда, алматылық «Қайрат» футбол клубының төл шәкірттері команда жанкүйерлерін ғана емес, бүтін елді қуанышқа бөлеп, еуромаусымның басты турнирі УЕФА Чемпиондар Лигасына жолдама алды.

Жалындаған жастар Еркін Тапалов, Темірлан Анарбеков, Дамир Қасаболат пен Дастан Сәтпаевтар бүгінде клубымен қатар Қазақстан ұлттық құрамасындағы орындарын да екшеп алды. Бұрын ұлттық құрама сапында көбіне өзімізден шыққан өзге ұлт өкілдері мен шет елден келген легионерлер негізгі позицияда ойнайтын. Биыл сең бұзылып, Әлем чемпионатының іріктеу турниріндегі матчтарға қатысқан қазақ жастарының үлесі көбейді. Алаңға шыққан он бір ойыншының 8-і қарадомалақ екенін көргенде тұтас ел қуанышын жасырмады. Футболдың да сайыс екенін, ал сайыста баппен бірге намыс қатар шабатынын жасындай жарқылдаған Дастан мен Темірландар дәлелдеп берді.

«Қайрат» футбол клубы тарихында алғаш рет УЕФА Чемпиондар Лигасының негізгі кезеңіне шықты. Шын мәнінде біз тек команданың жетістігін көрдік.

Іріктеу кезеңіндегі «Селтикпен» өткен шешуші кездесуде қақпашы Темірлан Анарбековтің көзсіз батырлығы, ерекше сейвтері жәй ғана сәттілік емес, жатпай-тұрмай жасаған жаттығулар, тәртіп пен еңбектің нәтижесі еді. Бір қуантарлығы, өткен ғасырдағы «Қайраттың» аңыз қақпашысы Құралбек Ордабаевтың ізбасары саналатын Темірлан да, атақты лондондық «Челсидің» өзі аттай қалап отырған Дастан Сәтпаев та – жан тыныштығын намаздан тапқан өрендер.

Соңғы он бес жылда үш Еуропа және тарихында тұңғыш рет Әлем чемпионы атанған Испания футбол құрамасына зер салсаңыз, алаңға шыққан ойыншыларының дені жастар екенін байқайсыз. Демек, қазақ футболының да жарқын болашағы Дастан сынды жастарымыздың қолында.

IMAN

ДІНИ-ТАНЫМДЫҚ ЖУРНАЛЫ
Қазақстан мұсылмандары
діни басқармасының
ресми журналы

Меншік иесі:
«Иман-сенім» ЖШС

Редакция алқасы:

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ (төраға)
Кенжетай ДҮЙСЕНБАЙ
Сансызбай ҚҰРБАНҰЛЫ
Ермек МҰҚАТАЙ
Ғылымбек МӘЖИЕВ
Мұхаммед-Хусейн АЛСАБЕКОВ
Ершат ОҢҒАР
Батыржан МАНСҰРОВ
Смайыл СЕЙІТБЕКОВ
Ағабек ҚОНАРБАЙҰЛЫ
Хасан АМАНҚҰЛ
Нұрбек ЕСМАҒАНБЕТ
Жәнділлә БЕКЖІПТОВ
Естай ӘБДІҒАЛИ
Жолдас БЕРДІМУРАТОВ
Керімбек ДӘУІТОВ
Бейбіт ЖАНСАРИН
Ерболат ЖҮСІПОВ
Асқар ЗӘКІРЖАНҰЛЫ
Әнуар ЕЛЖАНОВ
Бақдәулет НҰРМАТҰЛЫ
Асқар МҰҚАНОВ
Мадияр ПІРІМҚҰЛОВ
Хамзат ҚАЖЫМҰРАТҰЛЫ
Самат ҚАНАТҚАЛИҰЛЫ
Дастан ҚҰРМАНБАЕВ
Болатбек ҰЛАСҚАНҰЛЫ
Төлеби ОСПАН
Амантай САДИЕВ
Думан НӘДІРҰЛЫ
Қуаныш СӘБИТ
Ержан ТӨЛЕПОВ
Бектұрсын УАЛИЕВ

Діни сарапшылар

Рәтбек қажы НЫСАНБАЙҰЛЫ
Серікбай қажы ОРАЗ
Мұқан ИСАХАН

Директор-бас редактор

Кеулімжай ҚҰТТЫ

Жауапты хатшы

Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

Шариғи редактор

Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

Техникалық редактор

Асқар БАЙҚОҢЫРҰЛЫ

Редакцияның мекенжайы:

Астана қаласы, Мәңгілік ел, 65
«Иман» журналының редакциясы

Пошта: iman@muftyat.kz

Телефон: +7 (7172) 999866

Жазылу индексі: 75998

Журнал айына 1 рет шығады

Мәдениет және ақпарат
министрлігінде тіркеліп,
№3176 ж. куәлігі берілген

«Иман» журналы редакциясының
компьютерлік орталығында беттелді.

Таралымы – 14 200

Тапсырыс: №255

«Жедел басу» баспаханасы,
Алматы қаласы, Ырысты көшесі, 46/2а

Журналда жарияланған материалдарды
сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Басылымда Алла Тағаланың есімі
мен Құран аяттары жазылғандықтан,
журналды аяқасты етпеулеріңізді
сұраймыз.

